

UNIVERSITAT RAMÓN LLULL

FACULTAT D'EDUCACIÓ SOCIAL I TREBALL SOCIAL PERE TARRÉS

Grau en Educació Social

**PROPOSTA D'EINA DE SUPORT PEL DIAGNÒSTIC DE
LES COMPETÈNCIES MARENTALS PER A DONES EN
SITUACIÓ DE VIOLÈNCIA MASCLISTA
AMB FILLS O FILLES**

Laia Moreno Domènech

Treball de Final de Grau

Tutora: Irene Fernández Juncosa

Curs 2019-2020

23 de juny de 2020

Resum

Aquest estudi és el resultat d'un procés d'investigació i elaboració constant durant la immersió de les pràctiques intensives realitzades a la Casa d'Acollida Dona i Fillxs Lligam. Té com a finalitat la creació d'una eina que permeti corregir la falta de sistematització en el diagnòstic de les competències marentals, i així poder donar una resposta als objectius del projecte educatiu de centre. Així doncs, a través d'aquesta investigació es proposa una eina de suport pel diagnòstic de les competències marentals per a dones en situació de violència masclista amb fills o filles.

Paraules clau: *violència masclista, competències marentals, instrument d'avaluació, parentalitat positiva.*

Resumen

Este estudio es el resultado de un proceso de investigación y elaboración constante durante la inmersión de las prácticas intensivas realizadas en la casa de acogida "Casa d'Acollida Dona i Fillxs Lligam". Tiene como finalidad la creación de una herramienta que permita corregir la falta de sistematización en el diagnóstico de las competencias marentales, y así poder dar una respuesta a los objetivos del proyecto educativo de centro. Así pues, a través de esta investigación se propone una herramienta de apoyo para el diagnóstico de las competencias marentales para mujeres en situación de violencia machista con hijos o hijas.

Palabras clave: *violencia machista, competencias marentales, instrumento de evaluación, parentalidad positiva.*

Abstract

This study is the result of a process of constant research and elaboration during the immersion of intensive practices carried out in the women and children shelter "Casa d'Acollida Dona i Fillxs Lligam". It aims to create a tool to correct the lack of systematization in the diagnosis of parenting skills, and thus be able to respond to the objectives of the school's educational project. Therefore, through this research, a support tool is proposed for the diagnosis of marental skills for women in situations of gender-based violence with children.

Keywords: *gender-based violence, parenting skills, assessment tool, positive parenting.*

AGRAÏMENTS

El primer agraïment ha de ser sens dubte per la meva tutora Irene Fernández Juncosa, moltes gràcies! En ella he trobat ajuda, suport i orientació en tot moment. La seva generositat i implicació ha estat cabdal pel desenvolupament del treball, i malgrat les circumstàncies viscudes sempre ha mostrat disponibilitat per resoldre tots els meus dubtes. Paral·lelament vull donar les gràcies a la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés per donar-me l'oportunitat d'endinsar-me dins aquest món i ajudar-me a construir com a persona.

Tanmateix, vull agrair a la Casa d'acollida Dona i Fillxs Lligam l'oportunitat d'haver realitzat les pràctiques, fer-me sentir una més de l'equip i especialment a la meva cap de pràctiques, Magda Jou Mallol. Amb ella he compartit llargs caps de setmana i sempre ha estat al meu costat encoratjant-me l'amor i la il·lusió que sent per aquesta professió compartint el seu saber, experiències, fortaleces i debilitats. En aquest sentit, ha passat a ser un mirall i referent que ha deixat petjada en la meva curta estada. Gràcies per creure en mi des del primer moment i animar-me a fer aquest treball que ha resultat apassionant. No em puc oblidar que la redacció d'aquest treball no hagués estat possible sense la confiança i generositat de les dones usuàries. Han compartit els relats de les seves experiències, pròpies i singulars en les sobretauls dels caps de setmana.

En última instància, agrair a totes les persones que m'ha ajudat a formar-me com a educadora social i han estat al meu costat al llarg d'aquests quatre anys. A més a més, vull fer una menció especial al meu cosí Lluís per ajudar-me en els moments de defallida i maquetació del treball.

“Tothom vol ser un bon pare o una bona mare per als seus fills i filles. No obstant això, tot i que esdevenir pares és una experiència gratificant i positiva, també pot ser una font de preocupació i de desconcert davant la gran responsabilitat que suposa educar els infants” (Blanch i Badia, 2015, p.165).

Fundació Jaume Bofill.

Índex

1. INTRODUCCIÓ	7
2. JUSTIFICACIÓ	8
3. PREGUNTA INICIAL I OBJECTIUS	10
4. METODOLOGIA	12
5. MARC TEÒRIC – ESTAT DE LA QÜESTIÓ	18
5.1. Presentació del recurs de les pràctiques.....	18
5.2. Violència masclista	25
5.2.1. Concepte i marc normatiu.....	25
5.2.2. Marc normatiu de la violència masclista en menors d’edat	31
5.3. La família	33
5.3.1. Aproximació al concepte de família.....	33
5.3.2. Tipus de família	35
5.3.3. Estils educatius	35
5.4. La parentalitat.....	37
5.4.1. Tipus de parentalitat.....	37
5.4.2. La parentalitat positiva	38
5.5. Les competències parentals	41
5.5.1. Funcions parentals.....	41
5.5.2. Classificació de les competències parentals.....	44
5.5.3. Les incompetències parentals	46
5.5.4. Programes i activitats per la formació de competències parentals.....	47
5.5.5. Avaluació de les competències parentals	52
6. SISTEMATITZACIÓ DE LA INFORMACIÓ	54
7. ANÀLISI I DISCUSSIÓ.....	56
8. ELABORACIÓ DE L’EINA DE SUPORT.....	75
9. CONCLUSIONS.....	85
10. REFERÈNCIES UTILITZADES.....	87
10.1. BIBLIOGRAFIA.....	87
10.2. WEBGRAFIA.....	91
11. ANNEXOS.....	92

ÍNDEX DE TAULES

Taula 1: Presentació de les cinc fases del treball.	13
Taula 2: Llistat de participants entrevistades que formen la mostra.....	16
Taula 3: Objectius establerts en el PEC.....	21
Taula 4: Explicació detallada dels quatre nivells del model ecològic.	23
Taula 5: Fases del cicle de la violència de Leonor Walker.	26
Taula 6: Diferents formes de violència contra les dones.	28
Taula 7: Normativa internacional dels menors d’edat.	31
Taula 8: Normativa en l’estat espanyol dels menors d’edat.	31
Taula 9: Normativa a Catalunya pels menors d’edat.	33

Taula 10: Diferents models de pares i mares.....	36
Taula 11: Aspectes claus de la parentalitat positiva, necessitats dels fills que cobreixen i resultats evolutius que s'aconsegueixen.....	39
Taula 12: Explicació de les funcions centrades en el desenvolupament dels pares o centrades en el desenvolupament dels fills.....	41
Taula 13: Àrees de competències parentals.....	45
Taula 14: Recull de projectes i programes dirigits per l'adquisició i formació de les competències parentals a nivell nacional.....	49
Taula 15: Principals instruments per a la valoració de competències.....	52
Taula 16: Variables i categories definides.....	55
Taula 17: Escala d'intensitat de Likert.....	77
Taula 18: Adaptació de l'escala d'intensitat de Likert.....	77

ÍNDIX DE FIGURES

Figura 1: Tipologia de Maslow a través de la seva coneguda piràmide.....	20
Figura 2: Explicació de la perspectiva ecològica de Bronfenbrenner (1987)...	23
Figura 3: Fases del cicle de la violència.....	26
Figura 4: Nivells de parentalitat positiva.....	40
Figura 5: Necessitats a cobrir en l'exercici de la parentalitat social.....	43
Figura 6: Composició de les competències parentals segons Barudy.....	44

1. INTRODUCCIÓ

El grau de conscienciació sobre la violència masclista ha crescut força durant els últims anys, i actualment podem trobar en les societats occidentals un consens generalitzat en considera que aquest tipus de violència cap a les dones és una violència estructural que cal combatre i una greu violació dels drets humans. Amb la voluntat d'escapar d'una situació de violència cap a elles i els seus fills per part de les seves respectives parelles, algunes d'aquestes dones entren en el circuit de recursos per a l'abordatge d'aquesta problemàtica a la ciutat de Barcelona. En aquest sentit, l'entrada en un servei residencial temporal es converteix en el primer espai d'acollida on les dones podran començar a elaborar noves formes de funcionament donat l'entorn de seguretat que se'ls proporciona.

Aquesta recerca es fonamenta en la motivació tant per aspectes personals com per un futur professional immediat. En aquest sentit, el treball neix a la Casa d'acollida Dona i Fillxs Lligam, on durant quatre mesos vaig realitzar les pràctiques del quart curs del Grau d'Educació Social. Durant aquest temps vaig compartir espai amb dones que han patit violència masclista i viuen amb els seus fills o filles entre d'altres.

Aquest treball s'endinsa en les competències marentals per tal de poder esbrinar les capacitats i habilitats, fortaleces i debilitats de les mares vers els seus fills i filles, i així afrontar amb garanties la seva criança. L'estudi neix a partir de la detecció de les necessitats feta en el lloc de pràctiques i que s'explicarà tot seguit en l'apartat de justificació. Tenint en compte el context i el col·lectiu, es vol veure si s'està donant cobertura a la necessitat d'aprenentatge de desenvolupament de les competències marentals de les usuàries d'aquest recurs.

Des del punt de vista metodològic, com s'explicarà més endavant, s'ha utilitzat una tècnica qualitativa. S'han portat a terme 2 entrevistes semiestructurades a professionals de la casa d'acollida i a 5 usuàries d'aquest recurs. Això es complementarà amb enquestes per situar-nos davant la problemàtica a abordar. Tota aquesta informació es completarà amb el diari de camp dut a terme a partir l'observació participant realitzada per part de l'estudiant.

Per tal de donar significació al text, s'utilitzarà una estructura ordenada i pràctica formada en primer lloc per la justificació que inclou la fase de diagnòstic. Seguidament hi trobarem la pregunta inicial i els objectius que persegueix aquest treball. A continuació es podrà llegir la metodologia que s'ha emprat, amb l'explicació detallada dels procediments, les participants i els instruments utilitzats. Més endavant, es presentarà

el marc teòric amb la identificació de paradigmes que contextualitzen la recerca. Un cop recollida tota la informació es mostrarà un apartat de sistematització dels resultats obtinguts en l'estudi. Tanmateix, en l'apartat d'anàlisi i discussió es realitzarà una anàlisi crítica dels resultats a partir de les professionals, les usuàries i l'observació participant vinculant-los amb el marc teòric. Reprendrem el treball en l'apartat de les conclusions a través de les valoracions i reflexions generals, així com de les propostes de recerca futura d'acord amb els resultats obtinguts. Pel que respecta a l'apartat de la bibliografia, es presentaran totes les fonts d'informació utilitzades i en un document independent es mostraran els annexos utilitzats com ara les transcripcions d'entrevistes o el full d'informació i consentiment.

En últim terme, i no per això menys important, podem anticipar que al final hi ha una proposta d'eina de suport pel diagnòstic de les competències marentals pel recurs en concret de la Casa d'acollida Dona i Fillxs Lligam amb un col·lectiu molt específic com són les dones que han patit violència masclista i estan vivint en aquest recurs amb els seus fills o filles. Donada la casuística d'aquest recurs s'ha pres la decisió de manera conscient d'utilitzar el terme de *marentalitat*, ja que és el terme que apareix en la bibliografia per fer referència a les cures de les mares cap als seus fills o filles. Aquesta eina pretén fer una contribució a la comunitat científica, ja que pot ser reproduïble en altres contextos si s'adapta a les seves necessitats.

2. JUSTIFICACIÓ

La decisió de fer aquest treball sorgeix arran de l'estada de pràctiques a la Casa d'acollida Dona i Fillxs Lligam i de la detecció d'una manca d'instruments i sistematització per a l'avaluació de les competències marentals. Durant l'estada vam veure la relació de les mares amb els seus fills o filles, la seva manera de criar-los i com l'educadora intervenia en moltes ocasions per ajudar-les a millorar però mai substituint la funció de la mare. Aquest fet va plantejar moltes preguntes, tant per les mares com per les professionals, i ens vam plantejar d'esbrinar-ne una mica més, ja que la convivència era difícil i complicada. A aquest aspecte s'hi afegeix el factor de la criança amb els infants.

En aquesta fase vam realitzar una entrevista exploratòria a la cap de pràctiques per ajustar quina seria la informació teòrica per definir l'eina i un qüestionari per aproximar-se a la població per tal de determinar-ne la mostra. Després de realitzar l'entrevista vam poder constatar quines limitacions presentava el projecte de centre i el que s'estava abordant i el que no. En referència a les competències marentals no vam trobar cap protocol ni procés que abordés aquesta temàtica, és per això que ens vam preguntar

que els impedia desenvolupar aquestes competències. La resposta a aquesta qüestió no era ni per falta de temps ni de coneixements, sinó que era per no tenir sistematitzada la informació. En altres paraules, les professionals del centre treballaven les competències de manera quotidiana i continuada però no tenien cap eina, protocol o guia que les ajudés en aquest procés i que donés sentit a la seva tasca.

Això va fer adonar-nos de la necessitat de poder sistematitzar i organitzar tota la informació amb l'objectiu final de crear una eina de suport. Aquesta ajudaria per una banda, a les mares per poder conèixer les seves competències i si caldria reformar-les, i així donar l'oportunitat de poder prendre consciència de l'estat de les seves competències marentals, a més de vetllar per enfortir el vincle maternofilial. I per altra banda, suposa una millora a les educadores del centre a tenir la informació sistematitzada, i així poder donar una resposta més eficaç i eficient a les usuàries.

Cal destacar que cada mare educa des de la seva història d'aprenentatge adquirit i això genera conflictes constants. És fàcil observar ansietat, estrès i mal humor que repercuteixen negativament als seus fills o filles, i sovint generen conductes on reproduïxen patrons de violència que elles han experimentat. Els costa sostenir la situació amb els fills o filles si no estan a l'escola, tot i això s'observa un vincle afectiu positiu de la mare cap al fill o filla amb la voluntat de cuidar-lo. La mare representa una clara figura de referència amb qui es relacionen amb afecte i té cura de les seves necessitats bàsiques. És important remarcar la vulnerabilitat amb què es troben, ja que no tenen un entorn social creat on sostenir-se i alhora, aquesta es veu agreujada per la cronicitat de la situació.

Així doncs, la decisió d'aquest treball sorgeix a partir d'haver fet el diagnòstic i l'exploració, i arribar conjuntament a la decisió que seria útil una eina de diagnòstic. A més a més, això va quedar reforçat després de constatar que un 50% de les dones del centre podrien ser usuàries d'aquesta eina com vam veure a través de l'enquesta inicial.

3. PREGUNTA INICIAL I OBJECTIUS

La finalitat d'aquest treball sorgeix a partir del diagnòstic, de la necessitat de trobar una eina que ajudi a les professionals a fer una detecció de les competències marentals tal com s'ha explicat a la justificació. Aleshores clarament la necessitat que ens plantejem és crear una eina de suport pel diagnòstic de competències marentals pel recurs de llarga estada i atenció residencial Casa d'acollida Dona i Fillxs Lligam per a dones víctimes de violència masclista amb fills o filles.

Llavors, davant d'aquest repte per aconseguir aquesta necessitat, ens sorgeixen diverses preguntes que orientaran els objectius del treball:

- ✓ Què són les competències marentals?
- ✓ Com s'adquireixen aquestes competències?
- ✓ Com és d'important la criança davant dels menors?
- ✓ Què passa quan hi ha absència de competències marentals?
- ✓ Com dificulten les condicions psicosocials en la tasca de ser mare?
- ✓ Què aborden els programes proposats?
- ✓ Com treballen les competències marentals en els programes?

Totes aquestes preguntes ens fan veure que hem d'aprofundir en la fonamentació teòrica de les competències marentals i les possibles línies de treball existent a través del coneixement científic.

En segona instància, volem crear una eina que sigui participativa i es pugui contrastar amb les mares, per això hem de conèixer la seva opinió i veure si és important, això significa esbrinar quines preocupacions i expectatives tenen pel que fa a la criança amb els o les menors d'edat.

- ✓ Com és el nivell de consciència respecte a les seves actuacions?
- ✓ Quines preocupacions i expectatives tenen respecte a la criança?
- ✓ Com són els límits que estableixen amb els seus fills o filles?
- ✓ Quines creences i expectatives tenen vers l'educació del seu fill/a?
- ✓ Quines capacitats tenen per afrontar les dificultats educatives de forma positiva?
- ✓ Com és el context social que disposen per assumir la marentalitat positiva?

Per últim, hem de preguntar als professionals que han estat fent fins ara, quines eines han utilitzat.

- ✓ Què diu el PEC en relació amb les competències?
 - En parla?
 - Quin és el seu abast?
 - I les seves limitacions?
 - Ho tenen com a missió? Ho estan desenvolupant? O que els impedeix fer-ho?
- ✓ Com és el protocol establert per detectar les competències? En tenen?
- ✓ Què els impedeix desenvolupar un protocol? Per què no ho treballen?
 - És per falta de temps?
 - Per falta de coneixements?
 - Per no tenir sistematitzada la informació?
 - Per no tenir preparades activitats?
 - Estan vinculats amb altres recursos que ja ho aborden?

Així doncs, vist el que acabem d'exposar, l'objectiu general que perseguim en aquest treball és:

Objectiu General (OG):

Crear una eina de suport pel diagnòstic de competències marentals pel recurs de llarga estada i atenció residencial Casa d'acollida Dona i Fillxs Lligam per a dones en situació de violència masclista amb fills o filles.

Per tant, per poder donar resposta aquest objectiu, els objectius específics que se'n deriven després d'haver-nos qüestionat les preguntes són els següents:

Objectius Específics (OE):

OE 1 – Aprofundir en el coneixement de les competències marentals i les possibles línies existents de treball amb famílies.

OE 2 – Conèixer quina és la percepció i les expectatives de les mares en relació amb la necessitat de treballar les competències marentals.

OE 3 – Identificar les limitacions o dificultats que les professionals del centre manifesten davant l'abordatge del treball de competències marentals amb famílies.

Si fem això, ajudarà per una banda, a la millora de les mares a prendre consciència de l'estat de les seves competències i millorar-les, i per altra, a les educadores del centre a donar una resposta més eficaç i eficient per *enfortir les relacions entre les mares i els seus fills/es en el nou context familiar* que correspon a un dels objectius de centre.

Aquest sistema d'avaluació, alhora contribuirà a iniciar un treball familiar orientat a la millora de les competències marentals que podran seguir més endavant en el recurs derivat. I també ajudarà a millorar la percepció del sentit de la tasca dels professionals en aquest recurs, perquè, no per ser un recurs transitori en la vida d'aquestes famílies és menys important, tot el contrari, ja que és el primer espai d'acollida de llarga estada on les famílies poden començar a elaborar noves formes de funcionament gràcies a l'entorn de seguretat que se'ls proporciona.

4. METODOLOGIA

La metodologia que és dur a terme en aquest treball és de tipus qualitativa, ja que, com afirma Morse en Vasilachis (2006):

se recurre a la investigación cualitativa cuando se sabe poco acerca de un tema, cuando el contexto de investigación es comprendido de manera deficiente, cuando los límites del campo de acción están mal definidos, [...]. Los resultados de la investigación cualitativa inspiran y guían a la práctica, dictan intervenciones y producen políticas sociales (p.31).

El mètode a la investigació qualitativa és inductiu, això vol dir que es parteix d'una recollida de dades però que és durant el procés que es van induint les possibles explicacions. Tanmateix, "no es parteix d'una absència absoluta de coneixement, però les teories es van perfilant a mesura que es va portant a terme la investigació" (Martínez, Castellanos i Chacón, 2014, p.218).

Prèviament però, cal assenyalar els passos i establir preguntes als objectius específics, per així assegurar el compliment de l'objectiu general (Mille, 2015). Com afirma Vasilachis (2006), les preguntes d'investigació que comencen per *Com o Què* és un altre aspecte que ens assenjala la necessitat d'entomar un estudi de caire qualitatiu.

Alhora, aquestes preguntes han ajudat a construir els instruments per a la recollida de dades com s'explicarà més endavant.

L'anàlisi metodològica, en consonància amb els nostres objectius, per dur a terme aquest treball consta de cinc fases (se'n pot consultar la calendarització a l'annex 19):

Taula 1: Presentació de les cinc fases del treball.

Fase 0: Detecció de la necessitat
Tècniques qualitatives utilitzades:
Entrevista exploratòria amb la professional del centre
Tècniques quantitatives utilitzades:
Enquestes a usuàries del centre
Fase 1: Anàlisi documental i elaboració del marc teòric
Fonts d'informació:
Bibliografia
Articles
Informes
Projectes
Pàgines web
Fase 2: Anàlisi mostral i recollida de dades
Tècniques qualitatives utilitzades:
Entrevista a 5 usuàries del centre
Entrevista a 2 professionals del centre
Observació participant
Fase 3: Buidatge i anàlisi de les dades
Procediments:
Sistematització de la informació
Anàlisi de resultats i discussió
Conclusions
Fase 4: Elaboració de l'eina de suport.

Font: Elaboració pròpia.

✓ **FASE 0:** Detecció de la necessitat.

Arran de les pràctiques realitzades a la Casa d'acollida Dona i Fillxs Lligam i l'observació participant es va establir fer una entrevista exploratòria a partir de les preguntes d'investigació que comencen per *Com o Què* (veure annex 1) amb la professional del centre (veure annex 2) per definir el diagnòstic de necessitat d'aquesta eina. Alhora, també havia de servir per establir en quines categories o temàtiques s'hauria d'enfocar el treball per ajustar i determinar-ne l'objectiu i la finalitat. És a partir d'aquí que es decideix començar a buscar informació relativa a la temàtica d'estudi.

Aquesta fase, alhora, té un caire exploratori, és a dir, s'han extret dades quantitatives i descriptives de la població d'estudi i posterior selecció de la mostra:

- A través d'una enquesta inicial (veure annex 3) basada en un formulari de preguntes preestablertes que es va administrar a les 10 usuàries de la Casa d'acollida Dona i Fillxs Lligam amb criteris inclusió i exclusió. Només podien continuar-la les que tenien fills o filles convivint amb elles. Així doncs, la idoneïtat va recaure en 5 dones, tot i que les restants, no incloses en el treball, poden tenir fills o filles fora del recurs que no abordarem.
- A partir de l'enquesta emplenada la població a qui dirigim aquest treball són mares joves entre 25 i 34 anys d'origen estranger vinculades en aquest recurs. En l'annex 4 es pot veure el detall dels resultats obtinguts en la mostra d'estudi de les usuàries en relació amb els orígens, l'edat, el permís de residència, el nivell formatiu, l'edat dels menors, els ingressos econòmics i problemes de salut a través de preguntes tancades amb algunes respostes d'elecció múltiple i d'altres dicotòmiques.

✓ **FASE 1:** Anàlisi documental i elaboració del marc teòric.

D'entrada, hem fet una immersió en la literatura per poder donar resposta a l'OE 1, i així poder resoldre les preguntes que ens sorgien al voltant dels conceptes com família, competències parentals, parentalitat, violència masclista i esbrinar les possibles línies existents de treball amb les famílies per tal de poder valorar el que s'està portant a terme, i el que no.

D'aquesta manera hem pogut confeccionar el marc teòric per tal de realitzar una anàlisi documental basat en la bibliografia existent sobre els diferents conceptes relatius a la temàtica d'estudi, que hem considerat rellevants per la consecució dels objectius del treball. Durant aquesta primera fase els instruments utilitzats principalment són les bases de dades i la recerca bibliogràfica. Aquesta va recaure en articles científics, llibres, publicacions de projectes, autors de referència, webs, lleis, programes de competències, informes, avaluacions psicomètriques entre d'altres, i el criteri establert per escollir la informació s'ha basat a incloure aquelles que presenten una base sòlida, contrastada i actualitzada.

Val a dir, que de la immersió en la bibliografia, dissenyem la "taula de categories" que servirà posteriorment per fer les preguntes per les entrevistes amb profunditat i analitzar-les comparativament, i acabar creant l'eina de suport.

✓ **FASE 2:** Anàlisi mostral i recollida de dades.

Una vegada assentada la base teòrica i establertes les categories del nostre objecte d'estudi, hem procedit a dissenyar les tècniques de recollida d'informació. Aquesta fase

és de caire qualitatiu amb entrevistes en profunditat a les usuàries seleccionades i a les professionals escollides per tal de poder fer una aproximació de la mostra i el terreny, i complementar-se amb l'observació participant de l'estudiant.

➤ **Usuàries**

- De les 10 dones enquestades en la Fase 0, només 5 van complir amb els requisits i van voler participar en el treball. Les usuàries seleccionades van representar el 50% del total d'usuàries del recurs. Seguidament, vam procedir a realitzar una primera entrevista semiestructurada en profunditat per recollir i incloure l'opinió de les participants (veure annex 12 al 16 ambdós inclosos) per tal de poder definir amb major precisió les seves necessitats respecte a les seves percepcions i expectatives a l'hora de treballar les competències marentals i la criança. Això permetria donar resposta a l'OE 2 i poder contrastar la seva veu amb la de la literatura analitzada durant la Fase 1. Al mateix temps, també permetria complementar l'elaboració categorial inicial per a la creació de l'eina de suport pel diagnòstic.

➤ **Professionals**

- Seguidament, decidim incloure dues entrevistes semiestructurades amb profunditat a les professionals de la casa d'acollida a diferents nivells jeràrquics de l'organització del recurs, concretament a la cap de pràctiques, educadora social (*Professional 1*, veure annex 10), i la cap tècnica del recurs (*Professional 2*, veure annex 11), per així donar resposta a l'OE 3 i conèixer les dificultats i limitacions que es troben a l'hora de treballar les competències marentals, i poder definir amb major precisió la creació de l'eina de suport.
- També vam seleccionar la Treballadora Infantil i Familiar del SARA amb qui treballen conjuntament des del recurs, i així aprofundir en com treballen aquest aspecte.
- Tanmateix, per poder contrastar la informació i veure diferents línies de treball vam contactar amb Càrites, perquè gestionen un projecte social per a dones en situació de violència masclista a través de la Casa d'acollida Marialar. Ens van derivar amb la seva directora per tal d'esbrinar quines pautes d'observació utilitzen, com treballen les competències marentals i quins protocols segueixen. D'aquesta manera aportaria una nova perspectiva, i corroboraria si aquesta necessitat també està vigent en altres recursos.

➤ **Observació participant de l'estudiant en pràctiques**

- Finalment l'observació participant prové de la pròpia experiència viscuda a la casa d'acollida realitzant les pràctiques intensives de 250h de quart curs, i això va permetre situar-nos davant d'una realitat que calia abordar, i així delimitar el problema. A través de les dinàmiques familiars dins la casa ens va sorgir la curiositat d'esbrinar com es treballaven les competències marentals, i adonar-nos de les dificultats que tant les mares com les professionals tenen per abordar aquest tema.
 - A través de l'instrument del diari de camp es va poder recollir l'observació participant (veure annex 18). En aquest annex hi trobem un recull de les evidències i situacions més significatives viscudes durant l'estada de pràctiques.

A causa de la situació viscuda actualment per la Covid-19 només s'ha tingut accés a una part de la mostra, malgrat que la intenció inicial era poder realitzar les entrevistes esmentades anteriorment. A continuació, es presenta a tall de resum una taula definitiva amb les diferents persones entrevistades, entitats i projectes als quals pertanyen i el càrrec o funció que realitzen:

Taula 2: Llistat de participants entrevistades que formen la mostra.

	Entitat	Projecte	Responsable entrevistat
1.	Associació Lligam	"Casa d'acollida Dona i Fillxs Lligam"	5 Usuàries (Dona 1, Dona 2...)
2.	Associació Lligam	"Casa d'acollida Dona i Fillxs Lligam"	Educadora social (Professional 1)
3.	Associació Lligam	"Casa d'acollida Dona i Fillxs Lligam"	Cap tècnica (Professional 2)
4.	Universitat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés	Pràctiques intensives de 4t curs	Estudiant en pràctiques

Font: Elaboració pròpia.

Totes les entrevistes es troben transcrites en els annexos, en aquest punt es posa en joc els aspectes ètics de la recerca, per això, es va redactar un full d'informació i un consentiment informat, que s'entrega sempre a l'inici de l'entrevista. Es van fer dues

versions d'aquest document tenint en compte quin n'era el destinatari (veure annex 5 i 6). No va ser possible enregistrar les entrevistes de les usuàries ni rebre la signatura del consentiment, ja que el reglament intern així ho requeria sota el principi de confidencialitat. Com que no van poder ser gravades, es va optar per rebre l'autorització de l'educadora per poder prendre'n notes a mesura que s'anaven fent. Les entrevistes es van reconstruir *a posteriori* a partir d'aquestes notes i de l'experiència personal de l'entrevistadora.

- Cal destacar el fet de la utilització de les mateixes preguntes tant per les usuàries com per les professionals i l'observació participant, per tal de poder posteriorment analitzar comparativament els diferents discursos per categories (veure annex 7).

✓ **FASE 3:** Buidatge i anàlisi de les dades. Elaboració de l'eina de suport.

Un cop recollida tota la informació necessària, abans d'avançar cap a la fase d'anàlisi i discussió, on es vinculen els resultats obtinguts a partir de les 5 usuàries, les 2 professionals i l'observació participant amb el marc teòric, ha estat necessari donada la quantitat d'informació que tenim, fer un apartat especial per la sistematització de la informació (veure annex 8 i 9) per tal de facilitar la seva comprensió i ordenar la informació. Era important poder desglossar els temes claus, i així posteriorment definir les diferents categories sobre què s'està elaborant l'eina de suport. Aquesta categorització ens permet agrupar conceptualment la informació, ja que tenen aspectes comuns i poder destriar-los en les categories. Fruit de la anàlisi de les entrevistes s'han generat noves categories que no s'havien previst inicialment en l'aprofundiment teòric per l'elaboració de l'eina.

Aquesta eina està pensada per ser un instrument psicomètric de suport a l'hora de valorar les competències marentals en el recurs de la Casa d'Acollida Dona i Fillxs Lligam. Tot i que poden utilitzar altres tècniques com veurem més endavant, aquesta eina complementarà la tasca de les educadores. D'aquesta manera, a més d'acompanyar a les dones en els seus processos de canvi, posant la mirada en les seves potencialitats personals, intentarem també aprofundir des d'un enfocament més ample en la criança dels seus fills.

✓ **Fase 4:** Conclusions.

Per acabar, s'exposen les conclusions, valoracions i reflexions generals en relació amb la temàtica, així com propostes de recerca futura d'acord amb els resultats obtinguts.

5. MARC TEÒRIC – ESTAT DE LA QÜESTIÓ

5.1. Presentació del recurs de les pràctiques

Per poder comprendre bé l'essència del recurs de l'Associació Lligam Dona que es presenta a continuació, és interessant conèixer una mica la seva història. Tot seguit s'exposa de forma breu un resum de què es pot llegir al seu blog¹. L'any 1992 un grup de dones van adonar-se de la necessitat que aflorava en les dones privades de llibertat, les quals no tenien lloc on passar els permisos penitenciaris, ja que no disposen ni d'allotjament ni tan sols d'una xarxa social o suport familiar. Davant d'aquesta situació es va plantejar la possibilitat d'oferir un pis, on aquestes poguessin gaudir dels seus permisos. Juntament amb una comunitat religiosa d'Oblates, l'equip de voluntàries van començar acollir les primeres dones a un pis del carrer Cadena.

El maig de 1994 es constitueix legalment l'Associació sense ànim de lucre amb el nom d'Associació per la reeducació i la reinserció social Lligam i s'instal·len en un nou pis llogat al carrer Muntades al barri de Sants. Amb la col·laboració de la Fundació Fèlix Llobet i Nicolau se'ls ofereix la possibilitat d'un nou habitatge més gran al mateix barri. Però no és fins al 3 de maig del 1997 quan es fa el canvi a la nova casa.

A causa de la forta davallada de demanda de places des de l'àmbit penitenciarí l'any 1998 i el sorgiment de noves realitats basades en places d'emergències per a dones maltractades, s'opta per treballar amb aquestes. L'any 2000 l'associació es consolida com una entitat privada que, com es pot llegir a la seva web², té com a missió *la sensibilització social al voltant de la igualtat de gènere i de la violència cap a les dones* (Associació Lligam Dona, 2020, s.p). A més a més, gestiona places públiques del Servei d'Atenció, Recuperació i Acollida (SARA) de l'Ajuntament de Barcelona posant en marxa la casa d'acollida amb el programa per l'atenció per a dones víctimes de violència de gènere i als seus fills que arriben a la casa en situació d'emergència. S'observa un augment de demanda de places per mares amb nens i molt especialment l'any 2001 i molts casos no poden ser atesos per manca de places o finançament (Associació Lligam Dona, 2010, par.12). Més tard, es consoliden els programes definits, i queden de la següent manera:

¹ Per a més informació sobre la història de l'Associació Lligam Dona podeu consultar el següent enllaç: <http://lligamdona.blogspot.com/p/historia.html>

² La pàgina web de l'Associació Lligam Dona es pot consultar en el següent enllaç: <https://lligamdona.org/qui-som/>

- 1) Atenció a dones que compleixen penes privatives de llibertat o que es troben sota mesures alternatives a la presó.
- 2) Atenció a dones i als seus fills en situació de risc social (sense llar).
- 3) Atenció a dones víctimes de violència domèstica i als seus fills que arriben a la casa en situació d'emergència.

?

Així doncs, la Casa d'acollida Dona i Fillxs Lligam és un servei residencial temporal de llarga estada que ofereix una atenció de 24h durant tot l'any. És important conèixer la psicoestructura i característiques generals de les famílies usuàries del centre com es pot veure en la Memòria del 2018 poden ser:

- Dones provinents d'àmbit penitenciari, en règim de medi obert o permís.
- Dones i les seves filles i fills, que es troben en situació de risc social que pot afectar diversos àmbits fins a esdevenir a una dificultat d'habitatge amb necessitat d'un acolliment, suport i orientació professional.
- Dones soles o amb filles i fills que pateixen violència masclista i han hagut de sortir del seu domicili i requereixen un espai de seguretat, contenció emocional o acompanyament i orientació professional. Ja sigui que es trobin en situació d'urgències o contemplin una llarga estada.

Segons la memòria del centre publicada l'any 2018, les dades obtingudes pel que fa a la quantificació del servei prestat, en terme generals representa un total de 59 persones acollides en el programa de violència, 33 dones i 28 infants o adolescents, les quals van tenir una mitjana anual d'ocupació entre 8 i 9 mesos. Aquestes dades mostren un increment respecte a la memòria de l'any 2016, ja que el programa de violència va acollir un total de 30 dones i 17 infants. Actualment, la casa disposa de 17 places, de les quals dues estan destinades al projecte inicial de justícia i la resta estan ocupades per a dones víctimes de violència de gènere o en risc d'exclusió social.

Tal com descriu Maslow en Fernández (2011) tot individu té unes necessitats que l'autor representa en forma de piràmide. D'acord amb aquesta teoria si les necessitats de la base no estan cobertes, l'individu no podrà accedir a un nivell superior i arribar a l'autorealització.

Figura 1: Tipologia de Maslow a través de la seva coneguda piràmide.

Font: Extret de l'Escola d'Organització Industrial (2012).

A la casa se satisfan les necessitats bàsiques anomenades fisiològiques que fan referència a l'alimentació, l'habitatge, la roba, l'assistència sanitària, l'atenció social i psicològica entre d'altres. Aquestes es troben cobertes i es tracta d'una ajuda de caire assistencial que acaba generant dependència. De fet, la vida dins de la casa és molt metòdica, organitzada i pautaada, ja que s'estableixen horaris i normes que han de seguir les mares de forma estricta per tal d'assegurar un bon clima de convivència. Seguidament podem parlar que el nivell anomenat de seguretat es troba també cobert. S'ofereix un espai, un temps de seguretat i protecció, així com de reflexió i recuperació però és en aquest punt quan comencen les primeres mancances com per exemple la necessitat de seguretat en recursos com ara diners o automòbil.

Seguint amb les necessitats de Maslow, en què aquest recurs com a espai transitori té com a objectiu atendre les necessitats bàsiques i d'atendre la seguretat però que no treballa explícitament altres nivells, encara que a vegades es pugui fer de forma implícita en l'acció socioeducativa. En aquest sentit, els objectius del servei queden definits en la Memòria del 2018 de la següent manera:

Taula 3: Objectius establerts en el PEC.

Objectiu 1: Donar acollida temporal i un espai de protecció a dones soles o acompanyades de fills/es víctimes de violència masclista.
- Cobrir les necessitats bàsiques de les dones i els menors.
- Oferir un lloc d'estada limitada, en un ambient acollidor, confidencial i respectuós que faciliti la recuperació de la violència viscuda.
- Proporcionar un espai de seguretat i protecció i un clima de confiança que permeti a la dona establir la seva situació.
- Desenvolupar la vida quotidiana de la casa d'acollida en un marc grupal solidari i d'ajuda mútua.

?

Objectiu 2: Promoure l'autonomia, la responsabilitat i l'apoderament de la dona de manera que sigui artífex dels seus canvis i presa de decisions.
- Acompanyar a la dona en el seu procés personal perquè millori a tots els nivells.
- Facilitar la recuperació i la reflexió de les dones, ajudant a clarificar sentiments, creences i actituds.
- Potenciar la seguretat en si mateixes, l'autoestima i les creences d'autoeficàcia.
- Reforçar el protagonisme de la dona en el seu procés de millora fent-la participar en l'elaboració i seguiment d'aquest.
- Facilitar eines per a la integració laboral i social.

?

Objectiu 3: Enfortir les relacions entre les mares i els seus fills/es en el nou context familiar.
- Acompanyar i afavorir pautes educatives a les dones vers els seus fills/es segons el moment educatiu.
- Donar suport a la mare en la nova estructura i dinàmica familiar enfortint el rol matern i adaptant-se a la nova situació.
- Promoure hàbits diaris adients, en relació amb l'alimentació, la higiene, el descans i el joc, aconseguint el benestar del menor.
- Donar a conèixer nous models igualitaris i no sexistes davant el tracte dels menors.
- Aconseguir estabilitat emocional amb els menors mitjançant la capacitat empàtica de la mare.
- Facilitar mitjançant la confiança i l'afecte la comunicació en el nucli familiar.

?

Objectiu 4: Facilitar la coordinació i el treball en xarxa amb els serveis implicats en l'atenció i seguiment de les dones.

- Fomentar les intervencions en xarxa.

- Coordinar-se amb serveis derivats per aconseguir una atenció integral.

- Impulsar la col·laboració amb programes i projectes d'altres entitats per tal de sumar esforços.

Font: Memòria de l'Associació Lligam Dona (2018, p.7-8).

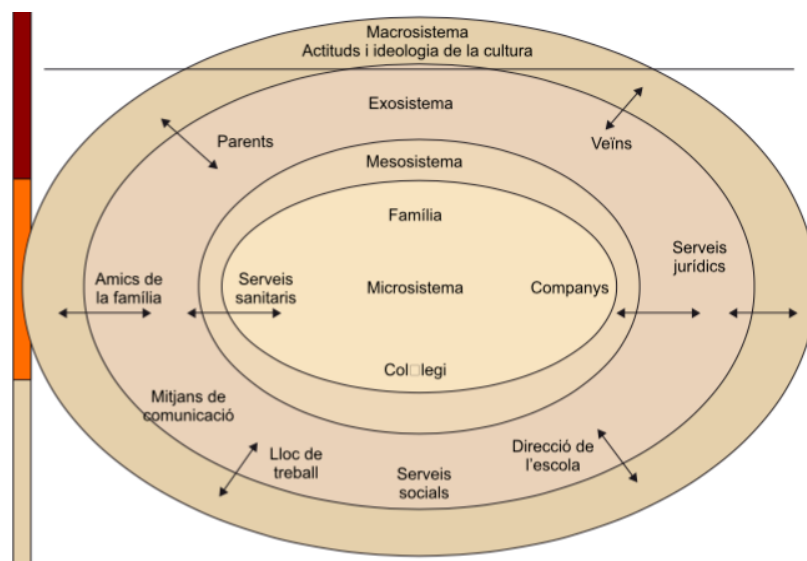
En resum, l'Associació es presenta actualment a la seva web com *una entitat sense afany de lucre que dona acollida, acompanyament, suport, orientació i informació a dones que no poden accedir a un habitatge, a causa sovint de la manca de recursos econòmics i/o de xarxa social (família, amics, etc.)*. D'altra banda, un dels objectius principals és protegir a les dones i els menors d'edat, i per tant, el concepte de confidencialitat resulta imprescindible per poder dur-lo a terme. Referent a aquesta última qüestió, la ubicació de la casa, rebuda en donació, també recau en aquest principi per tal de preservar la seva seguretat. No obstant això, hauria pogut estar en qualsevol altre barri, ja que es tracta d'una donació.

Tanmateix, basen l'acció educativa en l'acompanyament, ja que donen un tracte personalitzat, escolten, empatitzen, donen suport, seguretat i són al costat de les dones però mai les substitueixen ni decideixen per elles. Es fonamenten en el model ecològic introduït per Bronfrenbrenner l'any 1987, "un model que reconeix les arrels culturals i institucionals subjacents en la violència masclista i que permet una intervenció a nivell ampli, amb una visió holística" (Associació Lligam Dona, 2018, p.4).

Aquest autor proposa una perspectiva ecològica del desenvolupament de la conducta humana, on "concep l'ambient ecològic com un conjunt d'estructures seriades i estructurades en diferents nivells, en què cadascun d'aquests nivells conté l'altre" (Serra, 2010, p.20). Classifica en quatre nivells anomenats *microsistema, mesosistema, exosistema i macrosistema*, els quals es troben "en continua acció i dependència, i la influència del sistema és dinàmica i, segons el moment evolutiu en què es trobi la dona, uns contextos tenen més importància i pes que altres" (Associació Lligam Dona, 2018, p.4).

En la següent figura podem observar gràficament el model ecològic:

Figura 2: Explicació de la perspectiva ecològica de Bronfenbrenner (1987).

Font: Extret de Serra (2010, p.20).

A continuació es presenta mitjançant una taula, l'explicació més detallada dels quatre nivells.

Taula 4: Explicació detallada dels quatre nivells del model ecològic.

MICROSISTEMA	És el nivell més bàsic i el context més proper i quotidià on es desenvolupa la persona: família, escola, veïnat, amics, etc.
MESOSISTEMA	Format per les interrelacions de dos o més entorns que afecten la vida de la persona, on ella actua i participa activament.
EXOSISTEMA	L'integren contextos més amplis i fa referència a la comunitat. Com s'organitza a tots els nivells: econòmic, polític, mitjans de comunicació, etc. A més a més, afecta la vida de la persona, però no hi té una relació directa.
MACROSISTEMA	Fa referència a la societat i el context social més ampli i remet a formes d'organització social i sistemes de creences establerts per la cultura social en la qual creix l'individu. Té a veure amb l'estructura social, les creences, les actituds i els costums d'una societat i es concreta en models, rols socials, normes escrites i no escrites.

Font: Adaptació de la Memòria de l'Associació Lligam Dona (2018, p.5).

Aquest model aplicat en el context de la violència masclista ofereix “comprensió, explicació i abordatge de la recuperació de la violència viscuda i projecció de futur” (Associació Lligam Dona, 2018, p.4). Tenir en compte tot això serà bàsic, ja que el que

volen és acompanyar amb respecte, mostrant totes les possibilitats i opcions que poden escollir durant la creació del seu projecte de vida, buscant que la dona pugui desenvolupar les seves capacitats, habilitats, recursos personals i comunitaris. Treballen amb elles, les seves decisions, les seves incerteses, les seves pors i les seves motivacions, recordant sempre que es tracta d'un procés únic en cada una d'elles. Serà important poder donar espais acollidors on la dona pugui expressar els sentiments i emocions.

De manera paral·lela, la intervenció socioeducativa també se centra en la vida quotidiana i en grup. La vida quotidiana i el dia a dia permet aprendre i reflexionar sobre la vida en comú fent del grup una eina terapèutica. El sentiment de soledat, veure que hi ha altres dones en la seva mateixa situació, és molt habitual davant el trencament amb les persones que hagin pogut deixar enrere, d'aquesta manera el grup actua com a recordatori que no està sola, que no és diferent i que pot tenir el suport de les altres famílies amb qui conviu.

Els criteris d'admissió a la casa segons el seu Projecte Educatiu de Centre (PEC) i la Memòria Anual del 2018 són haver patit violència masclista en qualsevol de les seves formes i àmbits i ser derivada per un servei especialitzat o de serveis socials. Així mateix, mantenir un seguiment social per part del servei que fa la derivació, en aquest cas sempre serà des del Servei d'Atenció, Recuperació i Acollida (SARA), el qual forma part del dispositiu municipal de serveis socials de Barcelona que presten atenció bàsica i ambulatoria en les situacions de violència masclista de l'Ajuntament de Barcelona. D'aquesta manera, com es pot llegir a la web de l'Ajuntament, es converteix en "la porta d'entrada als recursos públics i privats d'acolliment d'urgència" (Ajuntament de Barcelona, 2020, s.p).

Un cop s'ha produït l'ingrés s'estableix un temps de prova d'aproximadament d'un mes on la dona passa a viure en un context nou amb altres famílies amb les quals ha de conviure. En aquesta fase es tracta que la dona recuperi el sentit de seguretat i així reprengui un mínim control sobre la seva vida per tal de recuperar la confiança en si mateixa de cara a començar a reconstruir un projecte de vida nou.

A partir de l'acollida i l'adaptació de la dona i els seus fills i filles al recurs, s'establirà un pla de treball conjuntament amb el servei derivant, potenciant el protagonisme de la dona que ha de ser capaç de pensar un projecte de vida, mitjançant idees i expectatives que es convertiran en un objectiu a assolir. Com ja s'ha vist anteriorment un dels objectius és enfortir les dones i afavorir l'apoderament perquè recuperin la seva autoestima i guanyin confiança en si mateixes, com a dones i com a mares. La durada

òptima de la llarga estada és de sis a nou mesos, encara que dependrà molt dels objectius establerts en el pla de treball de cada dona, fins a arribar als 18 mesos com data límit, ja que si no es considera un procés d'involució. Les pròrrogues del servei han de ser justificades i han de tenir uns objectius clars i concisos per tal que la dona mantingui una postura activa en el seu procés i no caigui en un estat rutinari i passiu.

Finalment, la sortida implicarà la desvinculació progressiva de la dona respecte del recurs per incorporar-se en un nou context més autònom, tenint en compte que es poden assumir diferents nivells de millora. Aquesta derivació serà a través del SARA que buscarà un nou recurs de més autonomia per la dona i els seus fills/es. Seguidament, un cop realitzada la sortida del recurs, la tutora o una altra professional farà un seguiment presencial o telefònic de la dona durant uns mesos per tal de mantenir el vincle creat amb la casa d'acollida des de la nova situació i prevenir possibles situacions de regressió en el procés.

5.2. Violència masclista

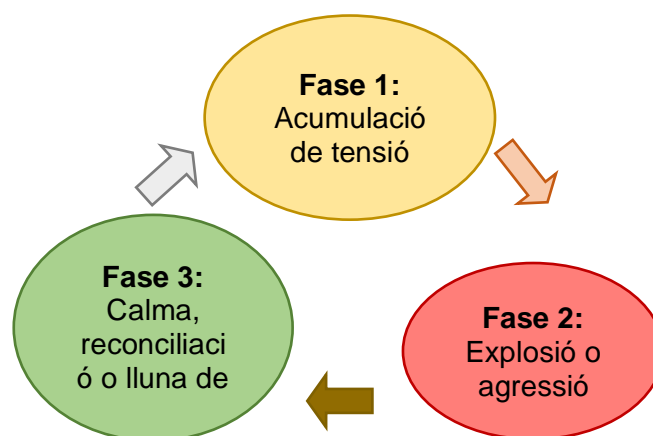
5.2.1. Concepte i marc normatiu

De l'abundant bibliografia que existeix sobre aquest tema, és difícil abordar el concepte de la violència masclista sense fer al·lusió o sense parlar d'altres conceptes afins com les fases o cicles de la violència i els efectes sobre la víctima. Malgrat això, en les últimes dècades, han estat diverses les teories o models explicatius que han sorgit per intentar determinar-ne les causes.

L'any 1979 la investigadora Walker³ va aprofundir amb les raons que impossibiliten a les dones maltractades sortir d'aquesta situació. En aquesta investigació, l'autora va concloure que la violència es produïa en tres fases que es repetien de manera cíclica, i que varien en temps i intensitat (Cantera, 1999; Cuervo i Martínez, 2013):

³ Leonor Walker, antropòloga i psicòloga, va investigar l'any 1980 el cicle i les fases de la violència. Explica i ens ajuda a entendre com es produeix i es manté la violència en la parella. Aquesta autora va treballar en una casa d'acollida per a dones maltractades, i va observar com moltes d'elles descrivien un patró molt semblant en el procés del maltractament. A més a més, tenia una forma cíclica i es desenvolupava en tres fases.

Figura 3: Fases del cicle de la violència.

Font: Elaboració pròpia a partir de Cantera (1999).

A continuació podem observar una taula en la qual s'explica detalladament la descripció de cada fase:

Taula 5: Fases del cicle de la violència de Leonor Walker.

Fase 1: Acumulació de tensió	Es caracteritza per una escalada gradual de la tensió, on l'hostilitat de l'home va en augment sense motiu comprensible i aparent per a la dona. S'intensifica la violència verbal i poden aparèixer els primers indicis de violència física. Es presenten episodis aïllats que la dona creu que pot controlar i que desapareixen. La tensió augmenta i s'acumula.
Fase 2: Explosió o agressió	Esclata la violència i es produeixen les agressions físiques, psicològiques i sexuals. És en aquesta fase on la dona sol denunciar o demanar ajut.
Fase 3: Calma o reconciliació o lluna de mel	En aquesta fase l'agressor manifesta que se'n penedeix i demana perdó a la dona. Utilitza estratègies de manipulació afectiva (regals, carícies, disculpes, promeses) per evitar que la relació es trenqui. La dona sovint pensa que tot canviarà. En la mesura que els comportaments violents i els episodis violents s'aproximen en el temps.

Font: Extret de Hernández (2018).

És important destacar que les tres fases anomenades per Walker estan entrelaçades, de fet podem dir que es retroalimenten (Cantera, 1999).

- A l'inici, l'agressor s'enfada, discuteix cada vegada més, acusa i menysprea la dona. El més freqüent és començar amb conductes d'abús psicològic, i "l'agressor posa en dubte a la víctima les seves opinions, visions, amb una alta dosis de manipulació psicològica" (Hernández, 2018, par.7).
- Seguidament, s'endinsa en *la segona fase* amb esclats de violència, on comença a pegar-li, espantar-la, amenaçar-la, insultar-la o inclús arribar a abusar-ne sexualment. De fet, Hernández (2018) afirma que no seria possible "arribar a la segona fase, sense que prèviament la víctima no estigués condicionada i debilitada psicològicament" (par.7).
- Finalment, passem a *la fase final* on l'agressor es disculpa, li fa algun regal, busca excuses o li promet que no tornarà a passar. Així doncs, "la dona considera que el penediment de l'home és real i té esperança en què allò que ha passat acabi i es pugui restablir la relació" (Hernández, 2018, par.7). Malauradament, però, el cicle torna a començar; s'acumulen les tensions, explota la violència i tornem a situar-nos a l'inici de la teoria.

Cada vegada que el cicle dona una volta més, la violència es va consolidant, i per tant, serà més difícil sortir-ne, va més enllà del penediment i el perdó de l'agressor (Cantera, 1999). A més a més, la fase de calma, reconciliació o lluna de mel tendeix a desaparèixer i la violència es fa més freqüent.

L'augment de consciència social no s'ha traduït en un descens del nombre de casos de violència de gènere. El problema continua vigent tot i que s'han mantingut i incrementat els programes de suport, d'assessorament i d'atenció a les dones víctimes de violència i els seus fills/es. Durant l'any 2018 s'han registrat segons el Consell General del Poder Judicial, publicat en la Memòria anual del 2018 pel Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, 166.961 denúncies a l'estat espanyol i això, ha suposat un increment respecte a l'any anterior de 701 denúncies.

A Catalunya es van registrar un total de 23.098 denúncies durant l'any 2018, la qual cosa suposa un increment del 0,6% vers l'any 2017 que en registrava 22.952 segons dades publicades pel Tribunal Superior de Justícia. El que és evident és que el nombre de dones maltractades no disminueix i que els diversos serveis del Circuit Barcelona contra la violència vers les dones, que han de donar resposta i atendre a les dones i els seus fills que abandonen el seu domicili, es veuen cada cop més desbordats. Com a mostra d'això a través del dossier estadístic publicat per l'observatori d'Igualtat de Gènere de la Generalitat de Catalunya el novembre del 2019, podem observar com en

l'any 2018 el telèfon d'atenció a les dones va rebre 10.543 trucades, de les quals 9.325 eren per motiu de violència masclista.

Malgrat que hi ha moltes teories sobre el fenomen de la violència masclista, en l'actualitat podem parlar d'un cert consens en definir la violència cap a les dones en el marc legal. En primera instància, l'aprovació de la Constitució Espanyola de 1978 en l'article 14 significava el reconeixement de la igualtat de les persones davant la llei i la superació de qualsevol discriminació per raó de naixement, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra circumstància social o personal.

Troblem una primera definició de violència de gènere l'any 1993 a la Declaració 48/104 de l'Assemblea General de les Nacions Unides que tracta sobre l'eliminació de la violència contra les dones i els marcs en què s'exerceix, on la defineixen com:

Article 1 i 2: Tot acte de violència basat en la pertinença al sexe femení que sigui o pugui tenir com a resultat un patiment físic, sexual o psicològic per les dones, incloent-hi les amenaces d'aquests actes, la coacció o privació arbitrària, tant si es produeixen en la vida pública, com la privada (s.p).

En la mateixa línia, el 1995, es parla també a Beijing, a la IV Conferència mundial de les Nacions Unides sobre les dones i de la violència contra aquestes com un obstacle per a la igualtat, el desenvolupament i la pau entre els pobles que impedeix que gaudeixin dels seus drets humans i llibertats fonamentals. Es defineix també aquesta violència com:

Qualsevol acte de violència de gènere que pugui tenir com a resultat un dany o patiment físic, sexual, o psicològic per la dona, així com les amenaces d'aquests actes, la coacció o la privació arbitrària de la llibertat, tant si es produeixen a la vida pública com a la privada (p.7).

Cal fer un esment específic d'aquesta conferència perquè amplia el reconeixement d'altres formes de violència i en l'actualitat podem definir segons el Protocol Comú per a l'actuació davant la violència de gènere les següents formes de violència:

Taula 6: Diferents formes de violència contra les dones.

Violència física	Comprèn qualsevol acte o omisió de força contra el cos d'una dona, amb el resultat o el risc de produir-li una lesió física o un dany.
Violència psicològica	Comprèn tota conducta o omisió intencional que produeixi en una dona una desvaloració o un patiment, per mitjà d'amenaces,

	d'humiliació, de vexacions, d'exigència d'obediència o submissió, de coerció verbal, d'insults, d'aïllament o qualsevol altra limitació del seu àmbit de llibertat.
Violència sexual i abusos sexuals	Comprèn qualsevol acte de naturalesa sexual no consentit per les dones, inclosa l'exhibició, l'observació i la imposició, per mitjà de violència, d'intimidació, de prevalença o de manipulació emocional, de relacions sexuals, amb independència que la persona agressora pugui tenir amb la dona o la menor una relació conjugal, de parella, afectiva o de parentiu.
Violència econòmica	Consisteix en la privació intencionada i no justificada de recursos per al benestar físic o psicològic d'una dona i, si escau, de llurs filles o fills, i la limitació en la disposició dels recursos propis o compartits en l'àmbit familiar o de parella.
Violència social	Prohibeix relacionar-se amb la família, els amics i veïns, aïllant a la dona del seu entorn i limitant-la del seu suport social.

Font: Generalitat de Catalunya (2017).

El concepte de violència de gènere pel que fa a la legislació espanyola queda recollit en la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, reconeix els drets de les dones víctimes de violència: drets laborals i econòmics, dret a una assistència integral i gratuïta, dret a denunciar i demanar una ordre de protecció, etc. Segons aquesta llei, es tracta d'una violència que es dirigeix sobre les dones pel fet mateix de ser-ho, pel fet de ser considerades, pels seus agressors, mancades dels drets mínims de llibertat, respecte i capacitat de decisió.

Pel que fa a l'àmbit dels serveis socials de manera més directa, preveu els drets a la informació, assessorament i els drets d'atenció, acollida i recuperació integral. A més, la manera d'entendre la violència cap a les dones com una violència estructural basada en la subordinació i les relacions de poder consubstancial a un sistema social marcadament patriarcal porta, segons la llei, a entendre que per poder acabar amb ells es necessita una resposta integral i no només respostes paliatives o assistencials.

Des d'aquesta visió, la llei defineix la violència cap a les dones com aquella:

Article 1: Que, com a manifestació de la discriminació, la situació de desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones, exerceixen sobre aquestes

els que siguin o hagin estat els seus conjugues els qui estiguin o hagin estat lligats a elles per relacions similars d'afectivitat fins i tot sense convivència. Compren qualsevol acte de violència física o psicològica, incloses les agressions a la llibertat sexual, les amenaces, les coaccions o la provació arbitrària de la llibertat (p.10).

En aquest mateix context la Llei Catalana 5/2008 del dret de les dones a l'erradicació de la violència masclista defineix aquesta violència com la que:

S'exerceix contra les dones com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones i que, produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, incloses les amenaces, les intimidacions i les coaccions, tingui com a resultat un dany o un patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeixen en l'àmbit públic com en el privat (p.23).

Com es pot observar hi ha hagut una evolució en el terme, les Nacions Unides el 1995 parlaven de violència de gènere, igual que fa la Llei Orgànica (espanyola) del 2004 i en canvi, l'any 2008 la Llei Catalana ho canvia a violència masclista. Aquesta última opta sense cap mena de dubte per l'expressió violència masclista, perquè evidencia que és el sexisme el que és a l'origen i que és un problema social i estructural que supera l'àmbit domèstic. Per aquest motiu aquest s'ha d'abordar com un fenomen de naturalesa multicausal i multidimensional, ja que incideix en moltes dimensions de la vida de les dones que la pateixen.

Com expressa molt bé la Llei 5/2008:

Perquè el masclisme és el concepte que de forma general defineix les conductes de domini, control i abús de poder dels homes sobre les dones i que, alhora, ha imposat un model de masculinitat que encara és valorat per un part de la societat com a superior. La violència contra les dones és l'expressió més greu i devastadora d'aquesta cultura, que no només destrueix vides, sinó que impedeix el desenvolupament dels drets, la igualtat d'oportunitats i les llibertats de les dones (p.15-16).

Si avui parlem de violència masclista, és perquè realment ha passat a ser considerat un autèntic problema social i perquè es considera que és l'obstacle més greu per arribar a una autèntica igualtat per a les dones, i suposa, per tant, una greu violació dels drets humans. Sens dubte, la violència masclista no és una violència més. Té unes característiques molt diferents i es tracta d'una violència clarament de gènere, és a dir,

una violència exercida selectivament contra la dona pel sol fet de ser-ho i en el marc d'unes relacions de discriminació, desigualtat i, sobretot, de poder entre homes i dones.

5.2.2. Marc normatiu de la violència masclista en menors d'edat

En aquest apartat es recull de forma breu les normatives més destacades en política de protecció a la infància i violència masclista des del marc internacional fins a l'àmbit territorial de Catalunya:

Taula 7: Normativa internacional dels menors d'edat.

INTERNACIONAL	
Convenció sobre els drets de l'infant de les Nacions Unides, de 20 de novembre de 1989.	L'article 9 proclama el dret del nen o nena que estigui separat d'un progenitor o d'ambdós a mantenir-hi relacions personals i contacte directe de manera regular a no ser que sigui contrari a l'interès superior del menor.
Recomanació del Consell d'Europa núm. R (98) del Comitè de Ministres dels Estats Membres sobre la Mediació Familiar, de 21 de gener de 1998.	Assenyala que s'ha d'assegurar la protecció dels interessos dels infants i el seu benestar, especialment durant els processos de custòdia i dret de visites.
Carta europea dels punts de trobada per al manteniment de les relacions entre filles i fills i els progenitors (2004).	La intervenció d'aquests serveis troba el seu límit en l'interès superior de la persona menor i en el respecte a la seva seguretat física, psíquica i moral.
Resolució 1714 del Consell d'Europa de 2010.	Reconeix que ser testimoni de la violència contra la seva mare és una forma d'abús psicològic amb conseqüències potencialment greus per a les criatures.
Directiva 2012/29/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 25 d'octubre.	L'article 52 estableix que s'ha de disposar de mesures que protegeixin la seguretat i la dignitat de les víctimes i els seus familiars de la victimització secundària o reiterada. També de la intimidació o les represàlies i de mesures cautelars o ordres de protecció o allunyament.

Font: Elaboració pròpia.

Taula 8: Normativa en l'estat espanyol dels menors d'edat.

ESTAT ESPANYOL	
Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere.	Es parla de la síndrome de la dona maltractada i es reconeix que aquestes situacions afecten també menors que es troben en el seu entorn familiar, però no se'ls reconeix com a víctimes. Tot i que la Llei esmenta les filles i fills de les dones víctimes de la violència de gènere, el seu desplegament no ha tingut en compte les seves necessitats ni la resposta que mereixen com a víctimes d'aquest tipus de violència.
Llei 27/2003, de 31 de juliol, reguladora de l'Ordre de protecció	Aquesta llei fa referència a la creació i regulació d'un nou instrument per la protecció a les víctimes de la violència domèstica per tal de donar una resposta integral, la qual tenen

de les víctimes de la violència domèstica.	accés totes les ordres de protecció dictades a qualsevol jutjat o tribunal.
Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat dels menors, i el seu Reglament de desplegament aprovat pel Reial Decret 1774/2004, de 30 de juliol.	Correspon a l'ampliació d'alguns aspectes de la responsabilitat penal dels menors, concretament d'aquestes tres temàtiques: l'actuació de la policia judicial i de l'equip tècnic, l'execució de les mesures cautelars i definitives i el règim disciplinari dels centres.
Llei 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor.	En l'aplicació d'aquesta llei, ha de prevaler l'interès superior dels menors sobre qualsevol altre interès legítim que es pugui donar. Així mateix, totes les mesures que s'adoptin a l'empara d'aquesta llei han de tenir caràcter educatiu
Llei 42/2003, de 21 de novembre, de modificació del Codi civil i la Llei d'enjudiciament civil en matèria de relacions familiars dels néts amb els avis.	Els avis passen a tenir un paper molt important per l'estabilitat del menor en matèria de relacions familiars quan trobem una ruptura familiar, un divorci, és per això que aquesta llei empara la Modificació del Codi civil en matèria de relacions familiars dels néts amb els avis. Els avis passen a ser un referent per aquests néts i constitueixen un efecte positiu en neutralitzar els efectes negatius d'aquesta situació traumàtica.
Decret 357/2011, de 21 de juny, dels serveis tècnics de punt de trobada.	<p>Els serveis tècnics de punt de trobada treballen per a la normalització de l'exercici dels drets de relació i comunicació dels i les menors amb els seus progenitors i/o familiars, en situacions de conflictivitat, sempre que sigui possible i d'acord amb l'evolució de l'infant.</p> <p>En aquest sentit, mentre la situació de conflictivitat existeixi, cal garantir als i a les menors el seu dret a relacionar-se amb els seus progenitors i/o familiars, tot vetllant pel seu benestar emocional i preservant-los de la relació conflictiva i/o de tota mena de violència de les persones adultes, i en especial de la violència masclista, d'acord amb el que estableix l'article 233-13.2 del Codi civil de Catalunya.</p>

Font: Elaboració pròpia.

Taula 9: Normativa a Catalunya pels menors d'edat.

CATALUNYA	
Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.	Incorpora com a subjectes de drets tant les dones com les seves filles i fills dependents. Quan la Llei parla de dones s'entén que inclouen les adolescents i les nenes (article 2). Aquesta llei preveu, per tant, la dimensió en la intervenció amb filles i fills en tot l'articulat, especialment en el títol II, De la prevenció, la detecció i l'erradicació de la violència masclista, i en el títol III, Dels drets de les dones víctimes de violència masclista a la prevenció, l'atenció, l'assistència, la protecció, la recuperació i la reparació integral.
Llei 25/2010, del 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família.	La finalitat d'aquesta llei és aprovar el llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família, i bastir una altra de les parts del nou sistema jurídic privat que ha d'anar completant el Codi general.
Llei 15/2009, del 22 de juliol, de mediació en l'àmbit del dret privat.	S'adreça a facilitar la comunicació entre les persones, per tal que gestionin per elles mateixes una solució dels conflictes que els afecten, amb l'assistència d'una persona medidora que actua d'una manera imparcial i neutral. La mediació, com a mètode de gestió de conflictes, pretén evitar l'obertura de processos judicials de caràcter contenciós, posar fi als ja iniciats o reduir-ne l'abast.
Llei 14/2010, del 27 de maig, de drets i oportunitats en la infància i l'adolescència.	Les disposicions del títol IV, específicament, regulen els maltractaments, i les disposicions del títol V estan dedicades a la protecció dels infants i els adolescents en situació de risc o desemparament. Reconeix la violència masclista com una situació de risc i desemparament per al menor, i que obliga a l'Administració a donar una atenció especialitzada i integral als nens/es que viuen en situacions de violència masclista en l'àmbit familiar.
Pacte per a la infància a Catalunya, signat el 19 de juliol de 2013.	Està orientat a impulsar polítiques integrals que tinguin en compte la perspectiva dels infants i adolescents, que permetin prioritzar les polítiques adreçades a aquest col·lectiu i facilitin nous espais per a la construcció del seu present i el seu futur.

Font: Elaboració pròpia.

5.3. La família

5.3.1. Aproximació al concepte de família

Els éssers humans som socials per naturalesa, vivim en grups, ens necessitem els uns als altres, és per això que des que naixem comencem a establir llaços i lligams amb qui ens envolten. Inicialment ho fem amb aquelles persones “voluntàriament no escollides” que conformen la família, per posteriorment, ja de forma més intencionada, anar cercant els amics, la parella, els companys de feina, etc. Aquest primer context familiar ens permetrà contactar amb el món, establir els primers vincles afectius i adquirir els primers

aprenentatges socials bàsics, ja que “ser cuidado por alguien y cuidar de alguien es una capacidad que podemos considerar como instintiva” (Barudy i Maquebreuq, 2006, p.57).

El concepte de família es considera dinàmic atès que ha anat evolucionat al llarg del temps (Cartié, Ballonga i Gimeno, 2008; Montejo, 2016; Sallés i Ger, 2013) però sempre amb l'objectiu de garantir benestar i de ser un referent positiu per a tots els seus membres. Així mateix, Montejo (2016) menciona la família amb totes les seves varietats i formes, ja que l'entén com “una institució fonamental de la convivència social” (p.6) i és el nucli més important. En aquest sentit, la Convenció dels Drets dels Infants (1989) ja reconeixia en el seu preàmbul i en l'article 18, “la família com a grup prioritari i el nucli natural per al creixement i benestar de tots els seus membres, especialment dels nens” (p.90).

En la mateixa línia, Palacios (1999) considera la família com:

El contexto más deseable de crianza y educación de niños/as y adolescentes. Por otra parte, la familia es quien mejor puede promover su desarrollo personal, social e intelectual [...] y el que puede protegerlos mejor de diversas situaciones de riesgo (p.268).

Cal parar atenció i prendre consciència del paper de la família com a nucli principal pel desenvolupament dels infants (Sanz, 2015; Montejo, 2016). Més tard, Barudy i Maquebreucq (2006) incideixen en el fet que el desenvolupament de “el buen trato son tareas humanas de vital importancia que moldean y determinan la salud y el carácter de los niños, así como también en el tipo de adulto que se convertirán” (p.66).

També des d'una perspectiva evolutiva-educativa la família “es un grupo humano que tiene como misión construir un escenario adecuado para el desarrollo de personas y apoyarlas en su proceso de aprendizaje” (Rodrigo, Martín, Cabrera i Máiquez, 2009, p.113).

Referent aquesta última qüestió la família es considera segons l'Institut Obert de Catalunya (2011) un:

Agent de socialització i té un paper fonamental en el desenvolupament de la persona, no només perquè garanteix la supervivència física, sinó també, perquè a través d'ella es duen a terme els aprenentatges bàsics necessaris per integrar-se en la societat (p.9).

No obstant això, els infants reben influències d'altres contextos com per exemple l'escola, el grup d'iguals, els mitjans de comunicació o la religió però, tot i això, “la família

segueix sent el context més important, probablement perquè les influències familiars són les primeres i les més persistents” (Sallés i Ger, 2013, p.26). Així mateix, ho afirma Barudy i Dantagnan (2010) “los bebés necesitan que por lo menos un adulto, generalmente su madre, tengan las competencias para cuidarlo, estimularlo, protegerlo y educarlo” (p.32).

5.3.2. Tipus de família

L’estructura de la família ha patit transformacions, a passat de ser el nucli tradicional de pare i mare a diferents “pluralitats de composicions familiars: famílies monoparentals, homoparentals, reconstituïdes, extenses, adoptives, d’acollida, etc.” (Sallés i Ger, 2013, p.26). Així doncs, “s’ha obert el ventall que inclou, a més de la família tradicional, les famílies monoparentals amb un sol progenitor, les famílies reconstituïdes amb noves parelles que es fan després d’un divorci, les adopcions i les famílies encara poc freqüents d’homosexuals” (Soriano, 2020, s.p).

Considerant que aquestes transformacions incideixen en els infants, “el més important és la qualitat dels vincles emocionals i de cura entre pares i fills, més enllà del model que adopti la nova família” (Soriano, 2020, s.p). No obstant això, aquests infants tindran com a referència els seus progenitors i el seu entorn, per aquest motiu serà imprescindible que aquests canvis no hi interfereixin negativament.

5.3.3. Estils educatius

A part del que hem exposat fins ara també pren importància el que entenem per estil educatiu parental “a la forma de actuar, derivada de unos criterios, y que identifica las respuestas que los adultos dan a los menores ante cualquier situación cotidiana, toma de decisiones o actuaciones” (Comellas, 2003, p.12). Això significa que els pares no utilitzen les mateixes estratègies sinó que “escogen dentro de un marco más amplio y flexible los posibles estilos educativos” (Capano i Ubach, 2013, p.87).

L’autor de referència d’aquests estils va ser Baumirnd (1966), qui va proposar tres tipus d’estils educatius en funció del grau de control dels pares vers els seus fills: *autoritari*, *permissiu* i *democràtic*. Més tard, Maccoby i Martin (1983) reformulen la primera proposta a partir de dues dimensions (afecte-comunicació i control-exigències), augmentant a quatre els estils educatius. Tot seguit es detalla l’explicació d’aquests a partir de Palacios (1999); Capano i Ubach (2013).

- **Democràtic:** Aquest estil es caracteritza per sustentar alts nivells d’afecte, comunicació i suport i fomentar una relació càlida i respectuosa. Els pares no són

estrictes ni severes, sinó que presenten un cert marge de llibertat. Utilitzen la disciplina inductiva. Tots aquests trets ajuden a millorar l'autoestima i l'autocontrol, i així obtenir un millor rendiment acadèmic. A més, les normes presenten una certa flexibilitat, la qual cosa permet poder intervenir i fer un debat, tot i que l'incompliment de les mateixes s'aborda amb alternatives de conducta.

- **Autoritari:** Aquest estil com el seu nom indica, imposa i obliga normes i autoritat. A més es caracteritza pels seus baixos nivells d'afecte i comunicació. El control és restrictiu, tenen poc present les necessitats immediates i qualifiquen l'obediència com una virtut mitjançant el poder. Els fills presenten una baixa autoestima, agressivitat i impulsivitat a causa d'aquest autoritarisme.
- **Permissiu:** Aquest estil contempla alts nivells d'afecte i comunicació, però deixa de banda l'exigència i evita l'ús de les restriccions i el càstig. L'ús de normes és escàs, i poques supervisions de les necessitats dels infants.
- **Negligent:** Aquest estil es caracteritza perquè els pares mostren poca implicació, fins al punt d'arribar a ser nul·la en la tasca educativa. Tampoc presenten sensibilitat per satisfer les necessitats dels menors, i pel que fa al control i les normes el podem situar en els dos extrems; absent o excessiu.

En conseqüència, depenent de la tipologia d'estil de socialització que han rebut els menors se'n derivarà un comportament o un altre, no obstant això hem de tenir en compte que aquesta tipologia no només es mantindrà en la infància sinó que continuarà en etapes posteriors com poden ser l'adolescència i la joventut (Palacios, 1999).

D'aquesta idea en podem extreure la importància de la tasca educativa dels pares i les dificultats afegides per exercir aquest rol (Rodrigo, Martín, Cabrera i Máiquez, 2009). I així poder afrontar amb les màximes garanties i donar resposta a les necessitats per tal de protegir els menors. Considerant les investigacions de Palacios en el Departament de Psicologia Evolutiva i Educació a la Universitat de Sevilla, destaca l'existència de tres classes de pares en funció dels seus pensaments sobre el desenvolupament i l'educació dels seus fills o filles (Muñoz, 2005) i les classifica de la següent manera:

Taula 10: Diferents models de pares i mares.

Tradicional	Tenen una concepció innatista del coneixement, poca influència en el desenvolupament dels seus fills i una tendència a manifestar expectatives evolutives pessimistes, prefereixen la utilització d'estratègies educatives coercitives i promouen els valors estereotipats sexualment.
--------------------	--

Moderns	Tenen una concepció del desenvolupament com a resultat de la interacció amb una gran capacitat d'influir en el desenvolupament dels seus fills. A més a més, manifesten expectatives evolutives optimistes i idees no estereotipades sexualment. Les seves pràctiques evolutives es basen en el diàleg i l'explicació.
Paradoxes	Tenen unes idees contradictòries, mentre que en uns aspectes estan més a prop dels pares moderns en altres o estant dels tradicionals.

Font: Elaboració pròpia a partir de Muñoz (2005, p.151).

5.4. La parentalitat

Els múltiples factors que influeixen i interfereixen en les relacions entre pares i fills i, per tant, recau en el concepte de parentalitat. En aquest sentit, Sallés i Ger (2013) la defineixen com “les activitats desenvolupades pels pares i mares per tenir cura i educar els seus fills, alhora que promoure’n la seva socialització” (p.27). I encara més, Barudy i Dantagnan (2010) afegeixen “el conjunto de competencias que hacen posible el milagro del desarrollo infantil” (p.32). No obstant Barduy i Dantagnan (2010) són els únics autors que reconeixen del concepte de *parentalitat* com a “hecho social e histórico de que han sido las madres las que la gran mayoría de las veces siguen asumiendo este trabajo” (Barudy i Dantagnan, 2010, p.32-33).

Les actituds i maneres d'actuar tindran a veure en la història personal viscuda dels pares que projectaran en els seus fills, i per tant, “las capacidades de los padres y las madres son el resultado de las experiencias de cuidado que tuvieron en su infancia [...] son la principal fuente de los recursos que poseen para tratar bien a sus hijos e hijas” (Barudy i Marquebreuq, 2006, p.67). Per aquest motiu, la *parentalitat* és una aptitud adquirida que es regeix pels aprenentatges apresos i viscuts. Així doncs, des d'una perspectiva evolutiva-educativa, la família incideix tant en el desenvolupament dels pares com dels fills.

5.4.1. Tipus de parentalitat

Segons Barudy (2005) distingim dues formes de parentalitat. El concepte de parentalitat social té a veure amb “l'existència de capacitats per tenir cura, protegir, educar i socialitzar els fills” (p.77). Tanmateix, Barudy diferencia aquesta parentalitat social de la parentalitat biològica que entén com “la capacitat de procrear o donar vida a un fill o una filla” (Barudy, 2005, p.77).

En el moment que Barudy (2005) ens explica que “la mayoría de las madres y los padres, si sus contextos lo permiten, pueden asumir la parentalidad social como una continuidad de la biológica” (p.77), ens ve a dir que els mateixos pares que els han creat seran els responsables de cuidar-los, educar-los i protegir-los.

Malauradament això no sempre és possible, els seus pares no tenen les competències suficients per educar adequadament als seus fills o filles, i no poden assumir la parentalitat social. Quan això succeeix els fills o filles passaran a ser cuidats, educats i protegits per famílies adoptives o d'acolliment familiar (Barudy, 2005; Barudy i Dantagnan, 2010; Barudy, 2012; Sallés i Ger, 2013).

5.4.2. La parentalitat positiva

Aprofundir en allò que funciona bé serà fonamental per poder reforçar aquelles relacions positives que tenen les famílies i garantir les funcions parentals, i així enfortir el que es considera una bona parentalitat positiva. Segons Rodrigo, Máiquez, Martín, Rodríguez (2015), aquesta parentalitat positiva es defineix com “el comportamiento de los padres fundamentado en el interés superior del niño, que cuida, desarrolla sus capacidades, no es violento y ofrece reconocimiento y orientación que incluyen el establecimiento de límites que permiten el pleno desarrollo del niño” (p.28). Així doncs, vist el que s'acaba d'explicar l'objectiu de la parentalitat positiva és “estudiar els processos que hi ha sota el desenvolupament de les emocions positives de l'ésser humà [...] i prevenir problemes dins de les famílies i parelles” (Loizaga, 2011, p.72).

Per això serà essencial treballar les relacions positives entre pares i fills, recolzat en termes com “el afecto, el apoyo, la comunicación, la estimulación y la reestructuración en rutinas, en el establecimiento de límites, normas y consecuencias, así como en el acompañamiento y la implicación de la vida cotidiana de los hijos” (Rodrigo et al., 2015, p.28).

A continuació, es presenta un quadre resum en referència els principis claus de la parentalitat positiva segons Rodrigo et al., (2015) a l'hora d'atendre les necessitats dels fills o filles:

Taula 11: Aspectes claus de la parentalitat positiva, necessitats dels fills que cobreixen i resultats evolutius que s'aconsegueixen.

Parentalitat positiva	Necessitats dels fills	Resultats evolutius
Afecte: <i>Mostrar amor, sentiments positius d'acceptació cap als fills.</i>	Vincles afectius entre pares i fills saludables i protectors.	Seguretat, sentit de pertinença i confiança.
Estructuració: <i>Crear un ambient amb rutines i hàbits ben establerts.</i>	Límits clars, flexibles i supervisió adaptada a les edats dels fills.	Internalització de les normes i valors.
Estimulació: <i>Proporcionar suport i guia d'aprenentatge formal i informal als fills.</i>	Oportunitats per participar amb els adults en activitats d'aprenentatge.	Competències cognitives, emocionals i socials.
Reconeixement: <i>Mostrar interès pel seu món i tenir en compte les seves idees en la presa de decisions.</i>	Que la seva experiència i l'opinió siguin valorades pels pares.	Autoconcepte, autoestima i sentit de respecte mutu en la família.
Capacitació: <i>Ser capaços d'anar modificant la relació amb els fills a mesura que creixen.</i>	Promoure la seva capacitat com agents actius que poden canviar el món	Autoregulació, autonomia i capacitat per cooperar amb els altres.
Sense violència: <i>Excloure qualsevol forma de violència física o verbal envers els fills.</i>	Preservar els seus drets i la seva dignitat com éssers humans.	Protecció contra les relacions violentes i respecte cap a un mateix.

Font: Rodrigo et al., (2015, p.29).

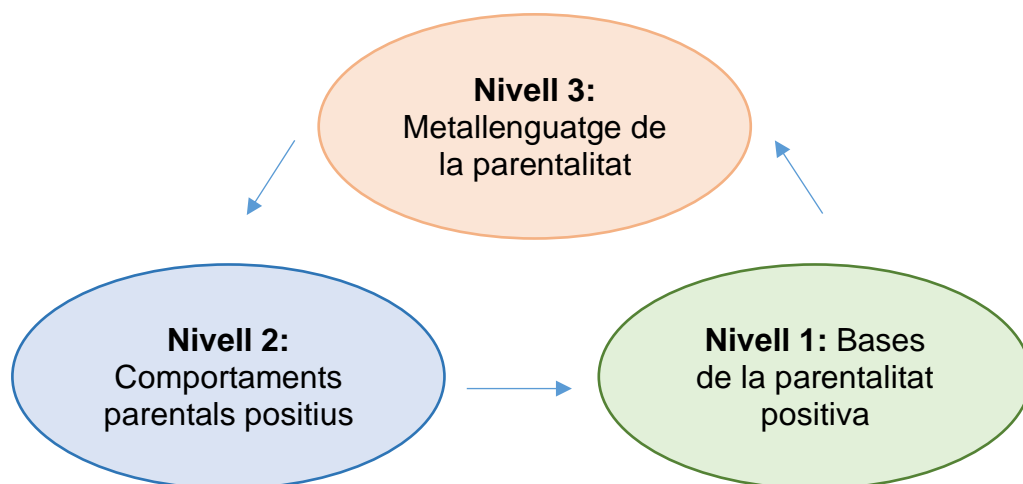
Vist aquest quadre no hem d'oblidar tal com menciona Sanz (2015) on es desenvolupa la parentalitat, "en un espai ecològic en el qual si sumen tres factors: el context psicosocial on viu la família, les necessitats evolutivo-educatives dels infants i les capacitats dels progenitors/es per exercir la parentalitat" (p.99).

D'altra banda, Loizaga (2011) pretén aprofundir en les actituds i comportaments que s'han de treballar per part de les famílies en tres nivells:

- En el *primer nivell* es mostren "els processos i actituds bàsiques que qualsevol menor necessita sentir perquè les figures parentals l'ajudin a desenvolupar-se adequadament com a persona" (p.75).
- Seguidament, el *segon nivell* fa referència al procés psicoeducatiu parental segur perquè "el menor pugui créixer amb vincles positius" (p.76).
- I finalment el *tercer nivell* "fa que la ment del menor desenvolupi un nivell de maduresa més gran" (p.76).

Tot seguit es presenta gràficament els tres nivells:

Figura 4: Nivells de parentalitat positiva.

Font: Loizaga (2011, p. 76).

Arran de la creació del Programa Triple P: *Positive Parenting Program* (“Programa de parentalitat positiva”) desenvolupat per Matthew R. Sanders (2008) a Austràlia aprofundeixen en el concepte de parentalitat positiva que intenta endinsar-se en el desenvolupament de les competències per millorar la relació amb els fills o filles. A més a més, Loizaga (2011) explica com aquest programa té per objectiu “la prevenció dels problemes de conducta, emocionals i evolutius dels infants a través de l’augment dels coneixements, les habilitats i la confiança dels pares en si mateixos, així com “la prevenció dels problemes familiars” (p.73). Per tal de poder prevenir aquests problemes de conducta dels infants, Loizaga (2011) proposa construir els següents ítems:

- Creació d’ambients familiars segurs i positius, i respostes sensibles dels pares i mares a les necessitats dels menors com la criança, joc, petició d’ajuda.
- Disciplina assertiva enfront d’agressió o maltractament.
- Expectatives realistes amb els fills.
- Autocura parental on els pares són exemple de salut i vida.
- Concreció per actuar davant dels problemes emocionals o conductuals dels nens.
- Treball sobre els factors de risc de les mateixes figures parentals que incideixen en els fills com la depressió o l’ansietat en els pares i els conflictes de parella per evitar que puguin afectar els fills. (p.74).

En el Consell Europeu anual celebrat pels països de la UE, l'any 2006, a fi de conscienciar als països membres sobre la necessitat de donar suport a pares i mares a desenvolupar les seves responsabilitats de criança, va promoure el concepte de parentalitat positiva a la seva recomanació 6ena. Tanmateix, no va ser fins a l'any 2009 que a l'Estat Espanyol no es va publicar la 1ª Guia pel desenvolupament de les competències educatives i parentals a través del Ministeri de Sanitat i Política Social (Martínez, 2009; Balsells, 2013; Rodrigo et al., 2015; Mollón, 2018).

5.5. Les competències parentals

La parentalitat positiva és la manifestació de les competències parentals que s'adquireixen al llarg de la vida de les persones (Barudy, 2012). Però quines són aquestes competències? Què és el que ha de tenir una mare o un pare per dir que té una parentalitat positiva?

Igual que abans Barudy definia la parentalitat de forma general, també defineix les competències parentals com "las capacidades prácticas de los padres para cuidar, proteger y educar a sus hijos, y asegurarles un desarrollo sano" (Barudy, 2005, p.77).

Tanmateix Rodrigo, Máiquez i Martín (2010) ho descriuen com:

El conjunto de capacidades que permiten a los padres afrontar de modo flexible y adaptativo la tarea vital de ser padres, de acuerdo con las necesidades evolutivas y educativas de los hijos e hijas, y con los estándares considerados como aceptables por la sociedad (p.29).

5.5.1. Funcions parentals

Les funcions familiars es poden classificar segons Palacios i Rodrigo (1998) en les funcions centrades en el desenvolupament dels pares, o les centrades en el desenvolupament dels fills:

Taula 12: Explicació de les funcions centrades en el desenvolupament dels pares o centrades en el desenvolupament dels fills.

Les funcions centrades en el desenvolupament dels pares

La família com a espai per créixer com a persones adultes amb un bon nivell de benestar psicològic.

La família com a espai de preparació per aprendre a afrontar reptes i a assumir responsabilitats i compromisos.

La família com a espai de trobada intergeneracional.

La família com a xarxa de suport social per a les transicions vitals, com trobar la primera parella, la recerca de feina, noves relacions socials, etc.

Les funcions centrades en el desenvolupament dels fills

Funció parental de protecció

Vetllar pel bon desenvolupament i creixement dels fills, així com per la seva socialització. La família és el primer agent que ha de complir amb la funció socialitzadora.

Funció parental afectiva

Els pares han de proporcionar un entorn que garanteixi el desenvolupament psicològic i afectiu del nen.

Funció parental d'estimulació

Aportar als fills estimulació que garanteixi que es poden desenvolupar correctament en el seu entorn físic i social. Que potenciïn les seves capacitats tant físiques com intel·lectuals i socials per aconseguir-ne la màxima potencialitat.

Funció parental educativa

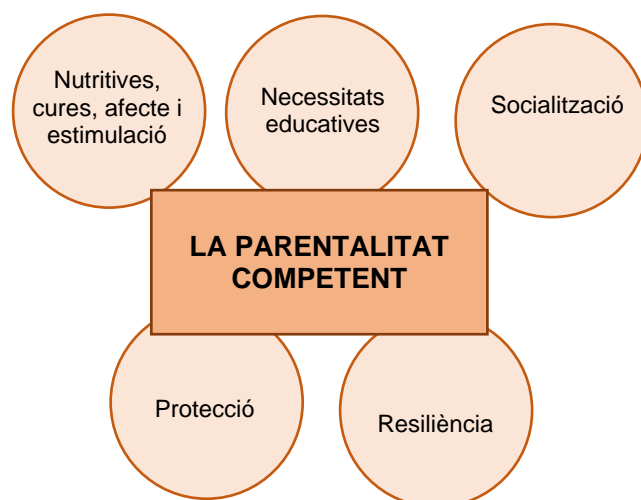
Prendre decisions que garanteixin el desenvolupament educatiu de l'infant i que tenen a veure no només amb l'àmbit educatiu, sinó amb el model familiar que s'estableixi. Els pares han de poder orientar i dirigir el comportament dels infants i les seves actituds i valors d'una forma coherent amb l'estil familiar i que sigui acceptable per l'entorn.

Font: Extret de Palacios i Rodrigo (1998, p.29).

Totes aquestes funcions s'haurien de garantir i desenvolupar en els nuclis familiars i, de fet, en la majoria d'ocasions són les que hi tenen lloc. No obstant això, a vegades hi ha famílies que no posen en pràctica totes aquestes funcions (Sallés i Ger, 2013).

Aquestes funcions exposades per Palacios i Rodrigo (1998), recorden al concepte de parentalitat social introduïda per Barudy com mencionàvem anteriorment. Pel que fa a les necessitats que han de garantir els pares, independentment si són els biològics, o adoptius per tal d'assegurar una parentalitat competent, Barudy i Dantagnan (2010) agrupen les necessitats en cinc blocs:

Figura 5: Necessitats a cobrir en l'exercici de la parentalitat social.

Font: Extret de Sallés i Ger (2013, p.30) adaptat de Barudy i Dantagnan, 2010.

Tot seguit s'explica la figura anterior i la font utilitzada és Barudy i Dantagnan (2010) durant totes les explicacions:

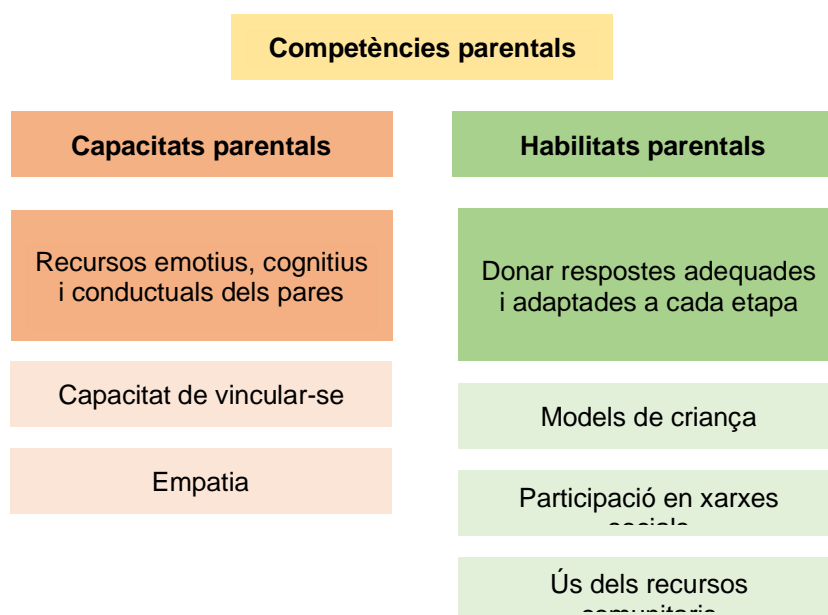
- a) **Necessitats nutritives, cures, afecte i estimulació:** Primer de tot caldrà cobrir les necessitats bàsiques anomenades nutritives, d'afecte, de cures i d'estimulació per tal de garantir a l'infant un creixement adequat. No només s'ha de garantir l'aliment per part dels pares sinó que també serà necessari cobrir qualsevol experiència sensorial, emocional i afectiva, per donar pas a un espai segur pels fills i filles.
- b) **Necessitats educatives:** Serà necessari assegurar i cobrir les necessitats educatives, sobretot dels processos relacionals. No hem d'oblidar que sens dubte, les normes, les lleis i qualsevol experiència positiva que implementaran els pares, seran imprescindibles per poder crear un adequat vincle emocional. Sense dubte com més experiències favorables hagin viscut els pares més eines positives podran transmetre als seus fills o filles.
- c) **Necessitats socialitzadores:** Els pares es consideren la primera font de socialització, és per això que influenciaran en la pròpia construcció de la identitat dels seus fills o filles.
- d) **Necessitat de protecció:** Assegurar les necessitats de protecció serà l'eina necessària per protegir a dos nivells. Per una banda, emparar-los dels elements externs familiars i socials, i per l'altra banda, garantir de les dificultats del seu propi creixement.

- e) **Necessitat de promocionar la resiliència:** Aquesta necessitat té a veure amb el conjunt de capacitats per fer front a les adversitats de la vida, superant-les i transformant-les positivament.

5.5.2. Classificació de les competències parentals

De manera paral·lela, seguint el model de parentalitat social de Barudy distingeix dos components que s'engloben en un procés dinàmic: per una banda, les capacitats parentals fonamentals, i per altra banda, les habilitats parentals (Barudy, 2005; Barudy i Marquebreucq, 2006; Barudy i Dantagnan, 2010; Sallés i Ger, 2013). En la següent figura 7 podem veure la composició de les competències parentals i el detall de les mateixes:

Figura 6: Composició de les competències parentals segons Barudy.

Font: Adaptació de Sallés i Ger (2013, p.33).

Segons Barudy i Dantagnan (2010) defineixen les capacitats parentals com “els recursos emotius, cognitius i conductuals de les mares i els pares, que els permeten vincular-se adequadament amb els seus fills i filles” (p.49-50).

- **Capacitat de vincular-se als fills (aferrament)** entesa com la capacitat dels pares per establir un vincle afectiu amb els seus fills. Com a mostra d'això, la teoria del vincle de Bowlby (1997) parteix de la base que els éssers humans tendim a formar forts llaços afectius amb persones determinades. Per vincle s'entén el llaç afectiu que es forma entre el bebè i els seus pares els primers anys de vida.

- **L'empatia** la defineixen com la capacitat fonamental dels pares per posar-se al lloc del seu fill o filla, i així entendre i percebre les necessitats que expressen. Es tracta d'una capacitat reflexiva per donar una resposta acompanyada a un comportament.

D'altra banda, les habilitats parentals fan referència "a la plasticitat de les mares i els pares que els permet donar una resposta adequada i pertinent a les necessitats dels seus fills de manera singular, d'acord amb les seves etapes de desenvolupament" (Barudy, 2005, p.82).

- **Els models de criança** són models culturals que es transmeten de generació en generació, i que fan referència als processos d'aprenentatge. Aquests models s'adquireixen principalment en el nucli de la família mitjançant diferents mecanismes d'aprenentatge com ara la imitació, la identificació i l'aprenentatge social.
- **Participació en xarxes socials i l'ús de recursos comunitaris** degut que la parentalitat és una pràctica social és necessari cercar xarxes de suport per facilitar recursos.

D'altra banda, l'estudi de Rodrigo et al., (2010) encamina i matisa les competències parentals en cinc grans àrees diferents, les quals es troben relacionades entre si.

Taula 13: Àrees de competències parentals.

1. Àrea educativa
- Calidesa i afecte en les relacions i reconeixement dels assoliments evolutius aconseguits a la mesura de les seves possibilitats.
- Control i supervisió del comportament del menor gràcies a la comunicació foment de la confiança en les seves bones intencions i capacitats i organització d'activitats d'oci amb tota la família.
- Estimulació i suport de l'aprenentatge: fomentar la motivació, proporcionar ajuda contingent a les capacitats del menor, planificar les activitats i tasques, orientar cap al futur i implicació en l'educació formal (escola).
- Actitud ètica davant la vida i educació en valors.
- Adaptabilitat a les característiques del menor: capacitat d'observació i flexibilitat per ajustar-se als canvis evolutius, perspectivisme (capacitat de posar-se en el lloc de l'altre), autocorrecció davant dels errors, reflexió sobre la praxi educativa i flexibilitat per aplicar les pautes educatives.
- Autoeficàcia parental: percepció de les pròpies capacitats per dur a terme el rol de pares.
- Locus de control intern: percepció que es té control sobre les seves vides i capacitat de canviar allò que passa al seu voltant que hagi de ser canviant.
2. Àrea agència parental

- Acord en la parella: s'acorden amb la parella els criteris educatius i els comportaments a seguir amb els fills.
- Percepció ajustada del rol parental: Es té una idea realista que la tasca de ser pares implica esforç, temps i dedicació.
- Reconeixement de la importància dels progenitors en el benestar del menor.
3. D'autonomia personal i capacitat de recerca de suport social
- Implicació en la tasca educativa.
- Responsabilitat davant del benestar del nen/a.
- Visió positiva del nen/a i de la família.
- Buscar ajuda de persones significatives amb la finalitat de complementar el rol parental en comptes de substituir-lo o devaluar-lo.
- Identificar i utilitzar els recursos per cobrir les necessitats com a pares i com adults.
- Recerca d'ajuda de persones significatives i/o institucions quan té problemes personals i/o amb els fills.
- Confiança i col·laboració amb els professionals i institucions que els volen oferir suport i ajuda.
4. Àrea d'habilitats per a la vida personal
- Control dels impulsos.
- Assertivitat.
- Autoestima.
- Habilitats socials.
- Estratègies d'afrontament davant situacions d'estrès.
- Resolució de conflictes interpersonals.
- Capacitat per respondre a múltiples tasques i reptes.
- Planificació i projecte de vida.
- Visió optimista i positiva de la vida, així com dels problemes i crisis.
5. Àrea d'habilitats d'organització domèstica
- Administració eficient de l'economia domèstica.
- Manteniment de la neteja i l'ordre de la casa.
- Higiene i control de la salut dels membres de la família.
- Preparació regular de menjars saludables.
- Arranjaments i manteniment de l'habitatge.

Font: Rodrigo et al., (2010, p.30).

5.5.3. Les incompetències parentals

La majoria de pares i mares amb un entorn favorable “podran assumir la parentalitat social com una continuïtat de la biològica, de tal manera que els seus fills seran cuidats, educats i protegits per les mateixes persones que els han procreat” (Barudy i Dantagnan, 2010, p.35). En aquest sentit un té l'oportunitat per integrar el model de la parentalitat

positiva, tot i que a vegades algunes persones a causa del seu context familiar-social no els ha permès l'aprenentatge positiu de la parentalitat, i és aquí on entra el domini de les incompetències parentals (Barudy, 2012).

A part del que hem exposat fins ara també podem afegir que la parentalitat també depèn de les capacitats de partida de les famílies, de com són, quines creences tenen i porten a la motxilla, quina vida han tingut, el context psicosocial, la xarxa que tenen i tot el que fa que visquin d'una manera o altra influeix en la formació de la família. És evident que se'n deriven diferents factors els quals tenint identificats com situacions que ajuden a desenvolupar aquesta incompetència parental. A continuació es mostra resumidament les dues situacions que segons Sallés i Ger (2013) poden portar al que anomenen "incompetències parentals"⁴:

- **Fonts de carències i estrès:** pot resultar del mateix funcionament familiar quan hi ha violència conjugal, consum de tòxics o presència de malalties mentals.
- **Context familiar amb característiques desfavorables:** situacions de pobresa, atur, exclusió social o immigració poden provocar que pares i mares que, tot i comptar amb la disposició i les competències adequades per fer-se càrrec dels infants, no trobin en el seu entorn el mínim de nutrients per poder exercir amb la seva funció parental. (Sallés i Ger, 2013, p.44).

5.5.4. Programes i activitats per la formació de competències parentals

Com ja afirmaven Barudy i Dantagnan (2010) això de ser pare o mare no és una labor gens fàcil. La formació i l'adquisició de les competències parentals és una tasca complicada i complexa en el que es barregen diferents aspectes, com ara:

- Les possibilitats personals innates marcades, sense dubte per **factors hereditaris**.
- Els processos d'aprenentatge els quals estan influenciats pels moments històrics, **els contextos socials i la cultura**.
- Les experiències de bon tracte o mal tracte que els futurs mares i pares han conegut en **les seves històries personals sobretot en la infància i l'adolescència**. (Barudy i Dantagnan, 2010, p.36).

⁴ La idea d'"incompetència parental" és un concepte introduït per Jorge Barudy per referir-se a la manca de competències en els pares i mares. Serà l'expressió que farem servir en aquest treball atès que és la que surt a la bibliografia.

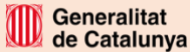

D'aquest procés complex d'adquisició de competències parentals, Montejo (2016) parla d'entrenar-les mitjançant un treball propi d'aprenentatge i agilització de les competències. I afegeix que s'ha de practicar davant dels fills perquè ells mateixos ho aprenguin i ho interioritzin. En definitiva, "ser madre o padre competente es una tarea delicada y compleja pero sobretodo es fundamental para la preservación de la especie humana" (Barudy, 2005, p.79).

És evident que totes les famílies necessiten suport per poder desenvolupar les seves responsabilitats parentals, ja sigui per finalitat preventiva, de promoció, terapèutica o bé de formació.

Així doncs, per què és tan important que es formin els pares i les mares? Els programes i les activitats es troben enfocades a la seva base de manera positiva, ja que no hi ha cap que neixi ensenyat i per tant, serà una eina educativa que els ajudarà a construir un model parental eficaç per als fills i les filles. Així mateix, Sallés i Ger (2013) afirmen que aquesta formació "és una acció educativa de sensibilització, d'aprenentatge, d'entrenament i/o clarificació dels valors, les actituds i les pràctiques dels pares en l'educació dels seus fills i filles" (p.37).

Tot seguit es presenta una taula resum, on es recullen les evidències de diferents programes a nivell autonòmic tant de promoció, formació com prevenció de les competències parentals.

Taula 14: Recull de projectes i programes dirigits per l'adquisició i formació de les competències parentals a nivell nacional.

Nº	Nom de l'entitat	Nom del projecte	Àmbit territorial	Tipus de programa	Destinataris	Objectius	Desenvolupament
1.	Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya 	Créixer en Família	Diferents municipis de tot Catalunya	- Formació	A mares i pares de nens i nenes de 0 a 18 anys.	<ul style="list-style-type: none"> - Orientar, reforçar i donar eines a les famílies per exercir el seu paper educatiu de forma positiva. - Potenciar el reconeixement i la confiança en les pròpies capacitats dels progenitors. 	<ul style="list-style-type: none"> - 6 sessions de 2h. - Treballen al voltant de temàtiques i conceptes com ara: afecte, autonomia, autoritat, estratègies educatives, resolució de conflictes, responsabilitats en l'àmbit domèstic, el lleure i l'entorn, el paper educatiu de l'escola i la família extensa, etc. - Els tallers estan dividits per franja d'edats dels infants i adolescents: 0 a 3 anys; 3 a 6 anys; 6 a 12 anys; 12 a 16 anys; 16 a 18 anys. - També ofereix un espai d'intercanvi entre les famílies, un calaix de cursos amb eines per aplicar la parentalitat positiva.
2.	L'Agència de Salut Pública de Barcelona 	Programa de Desenvolupament d'Habilitats Parentals per a Famílies	A la ciutat de Barcelona	<ul style="list-style-type: none"> - Formació - Promoció 	A mares i pares de nens i nenes de 2 a 17 anys.	<ul style="list-style-type: none"> - Millorar les competències de criança i habilitats, per aconseguir que s'impliquin eficaçment en la construcció d'una dinàmica familiar positiva. - Promoure el desenvolupament de models parentals adequats. 	<ul style="list-style-type: none"> - La metodologia d'actuació és cooperativa entre iguals, basada en l'experiència i participativa. - Entre 9 i 11 sessions, d'una durada aproximada de 2h. - Sessions es desenvolupen per grups d'aproximadament 12 participants.

3.	<p>L'Obra Social de La Caixa</p> 	Aprendre Junts, Créixer en família	A la ciutat de Barcelona	<ul style="list-style-type: none"> - Formació - Promoció - Prevenció 	- Dirigit a fills i filles, i pares i mares.	- Promoure la convivència i el benestar familiar d'acord amb l'exercici de la parentalitat positiva.	<ul style="list-style-type: none"> - Cada mòdul va dirigit a 3 grups: pares i mares, fills i filles i les famílies amb grups de 16 persones. - Adaptabilitat horària a les necessitats de les famílies. - Regularitat setmanal. - Espai berenar.
4.	<p>Ajuntament de Sant Just Desvern</p> 	Projecte Aprenem Plegats	Sant Just Desvern	- Promoció	- Famílies amb fills i filles de 6 a 16 anys de Sant Just Desvern.	- Compartir la tasca d'educació amb altres pares i mares, fills i filles que estan vivint la mateixa experiència.	<ul style="list-style-type: none"> - Un dimarts al mes durant un curs escolar de 19h a 20.30h - 20 places disponibles. - Treballen aspectes com ara les habilitats per facilitar la comunicació, gestionar les emocions, establir límits i normes de funcionament.
5.	<p>Fundació IPPS</p> 	Programa d'atenció familiar: grups de parentalitat positiva i espai psicològic familiar	A la ciutat de Barcelona	- Prevenció	- Per pares i mares amb fills i filles entre 5 i 18 anys.	- Promoure les habilitats socials i les competències parentals.	<ul style="list-style-type: none"> - Treball en grups amb un màxim de 7 famílies. - 9 sessions quinzenals de 90 minuts conduïdes per una psicòloga. - Cada sessió consta d'una part teòrica, un espai pràctic i vivencial, i un espai de reflexió, aclariment de dubtes i tasques. - Es treballen aspectes com el moment evolutiu dels fills i filles, la comunicació, dinàmiques familiars, normes i límits, autoconcepte i autoestima, assertivitat i escolta activa, violència, criança, resolució de conflictes o emocions.

6.	L'Escola Bressol Municipal El Torrent	Nadons en Família	El barri de les Roquetes de la ciutat de Barcelona	- Formació. - Promoció.	- Les famílies amb infants des que neixen fins que comencen a desplaçar-se.	- Potenciar les competències i habilitats parentals, per tal d'incrementar la confiança de les mares i pares en la tasca d'educar.	- L'horari de Nadons en Família és els dilluns de 15.30 a 17.30 a l'Escola Bressol Municipal El Torrent.
		Espai Familiar			- Les famílies amb infants d'ençà que es desplacen fins als tres anys.		- Hi ha tres grups d'Espai Familiar en horari de matí i tarda. Els dilluns i dimecres de 10 a 12.30h. Els dimarts i dijous de 10 a 12.30 i els dimarts i dijous de 15.30 a 18.00h. Els dimecres de 15.00 a 17.00h l'Espai Familiar és per les famílies de l'Escola Bressol.
7.	Fundació Gavina 	Espai sobre la parentalitat/marentalitat positiva i conscient	El barri del Raval de la ciutat de Barcelona	- Formació	- Pares i mares d'infants participants al Centre Obert Glugutú.	- Donar suport als pares i mares en les competències parentals.	- Espai per compartir vivències personals, d'escolta mútua i la pràctica i simulació de les competències proposades.
8.	Ajuntament de Tarragona 	La família ha augmentat	La Pobla de Mafumet	- Formació.	- Pares i mares amb infants de 0 a 3 anys.	- Afavorir i potenciar el vincle afectiu. - Potenciar les pròpies capacitats i les habilitats parentals. - Donar suport i orientació en la xarxa familiar i social en la criança.	- Un total de 4 sessions.

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de les pàgines webs dels programes.

Fruit de l'anàlisi fet dels programes mencionats anteriorment, molts dels objectius queden recollides a Sallés i Ger (2013) que estableixen quins són els objectius que hauria de tenir a la fi qualsevol programa dirigit per la formació de les competències parentals:

- Formar els pares, per millorar les habilitats en la detecció de les necessitats dels seus fills i de la seva cobertura.
- Fomentar i treballar la capacitat d'empatia, per posar-se al lloc del fill, veure'l de forma diferenciada i respectar els seus temps evolutius.
- Conèixer el model de criança del qual parteixen i treballar els canvis en els aspectes no adequats (rols, pautes educatives, hàbits, límits, etc.).
- Treballar sobre l'estil educatiu de la família.
- Formar els pares perquè puguin abordar els conflictes conductuals que apareixen en els diferents moments evolutius dels seus fills, saber allò que signifiquen aquests i dotar-los d'estratègies per afrontar-los (rebecaries, son, pors, plors, agressivitat).
- Conèixer els processos de socialització que donen els fills, ajudar-los a reflexionar sobre les disfuncionalitats i a vincular-se a la xarxa de suport per tal d'afavorir els processos d'adquisició d'autonomia dels menors. (Sallés i Ger, 2013, p.37-38).

5.5.5. Avaluació de les competències parentals

El pas previ a realitzar un programa de competències parentals o de criança positiva es fomenta en poder fer un bon diagnòstic i així poder detectar les seves forteses i les seves debilitats. Els professionals utilitzaran una sèrie d'instruments que ajudaran a avaluar-ho, a continuació es presenta una taula resum dels instruments més utilitzats segons Sallés i Ger (2013):

Taula 15: Principals instruments per a la valoració de competències.

INSTRUMENTS	DESCRIPCIÓ
Entrevista	És una eina imprescindible per poder valorar aspectes rellevants de les experiències de vida i educatives
Observació	Fonamental per observar les dinàmiques familiars, sobretot en les visites del propi domicili, permet valorar la

**Proves
psicomètriques**

qualitat de la interacció entre pares i fills i les relacions que s'estableixen.

Es fan a través del CUIDA (Qüestionari per a l'avaluació d'adoptants, cuidadors, tutors i mediadors)⁵. Aquest test ha estat creat per avaluar la capacitat d'un subjecte per proporcionar l'atenció i la cura adequades a una persona en situació de dependència.

**Treball en
xarxa**

El fet de treballar conjuntament amb altres serveis o institucions que tenen una relació directa amb la família, sovint es converteix en una important font d'informació que permet contrastar i verificar les hipòtesis plantejades.

Font: Extret de Sallés i Ger (2013, p.43)

En definitiva, a través d'aquests instruments es podrà fer un procés de valoració i detecció de les competències i incompetències parentals, tot i trobar-se amb l'escassetat d'instruments psicomètrics. Entenem per instruments psicomètrics aquelles eines pròpies de la psicometria que és la disciplina encarregada de mesurar de manera fiable i comparable diversos conceptes psicològics com ara competències i incompetències parentals. Aquesta manca d'instruments ha estat detectada per algunes autores com Sallés i Ger (2013) que afirmen que "avaluar les competències parentals és un procés complex i sovint manquen instruments psicomètrics que permetin fer una valoració objectiva" (p.43).

No s'ha pogut accedir a cap protocol, guia o eina d'avaluació de les competències dels programes consultats. Aquesta opacitat dels programes, que no fan públic els instruments que han utilitzat, fa que no se'n beneficiïn la resta de programes. Considerem que aquest tipus d'instruments són imprescindibles, i per tant, suposem que en tenen i els han utilitzat malgrat que no els facin públics. Només hem trobat dos models d'avaluació i anàlisi de les competències en la bibliografia que són Barudy i el model per a la valoració del sistema familiar d'Escudero (Ajuntament de Barcelona, 2017, p.9). D'aquests només s'ha tingut accés al primer.

⁵ En el següent enllaç es pot consultar l'article realitzat per García, Estévez, Letamendía (2007) que parla sobre el qüestionari CUIDA: http://scielo.isciii.es/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1132-05592007000300007

Barudy proposa un qüestionari per avaluar les competències parentals⁶ que serà la base de l'eina de suport pel diagnòstic com veurem més endavant. Aquest és molt extens i complet, i serveix per avaluar si els fills o filles estan patint maltractaments per part dels seus progenitors en aquells recursos que treballen amb famílies. Concretament s'aborda i s'avalua les capacitats i habilitats dels pares i mares en relació amb els seus fills i filles. Com a resultat s'obté un document sòlid i molt detallat, fruit de l'anàlisi del diagnòstic per facilitar la presa de decisions per la posterior intervenció.

6. SISTEMATITZACIÓ DE LA INFORMACIÓ

Un cop fet l'aprofundiment teòric a través de la bibliografia especialitzada sobre les competències parentals d'acord amb l'OE 1, aquest apartat té la finalitat de sistematitzar la informació recollida de les entrevistes fetes a les usuàries i professionals del centre per tal de posar-les en relació amb el contingut teòric. Tot això s'emmarca dins de l'OE 2 d'aquest treball que pretenia conèixer la percepció i les expectatives de les usuàries respecte a la criança i l'OE 3 que volia identificar les limitacions o dificultats que manifesten les professionals del centre davant l'abordatge del treball de competències parentals amb famílies. En última instància, això ha d'ajudar a valorar i a mesurar els diferents temes claus relacionats de la temàtica, que han anat apareixent de forma recurrent, per acabar construint una eina de suport pel diagnòstic.

Aquest sistema de categories havia estat constituït per 6 categories d'acord amb la bibliografia consultada, tanmateix, se n'ha augmentat el nombre un cop fetes les entrevistes a les professionals i usuàries per tal d'adaptar l'eina en aquest context en concret. Així doncs, la classificació consta de 9 elements, que hem anomenat *variables*, i que a la vegada vindran definits o delimitats per diferents categories. Es pot veure que hi ha hagut una evolució entre l'aprofundiment de la bibliografia i les entrevistes, i s'han establert tres categories noves que no s'havien detectat, i aquestes són les següents: nivell d'organització, gestió de crisis i oci. Donada l'amplitud de la matriu de variables i categories resultants, hem recollit aquesta informació en una taula (Taula 16) amb l'objectiu de facilitar-ne la comprensió.

⁶ Aquesta guia forma la segona part del llibre de Barudy i Dantagnan (2010) que es pot consultar en el següent enllaç: <http://psicorecursos.aulaserviciosociales.org/guia-para-la-evaluacion-de-las-competencias-y-la-resiliencia-parental>

Taula 16: Variables i categories definides.

Nº	VARIABLES	CATEGORIES
1.	CAPACITAT D'ESTABLIR LÍMITS ALS FILLS O FILLES	<i>Recurs emocional</i>
		<i>Recurs conductual</i>
		<i>Recurs social</i>
2.	VINCLE MATERNOFILIAL	<i>Capacitat de vincular-se i consciència d'aquest vincle.</i>
		<i>Necessitat d'intervenció de les professionals</i>
3.	EMPATIA	<i>Identificació dels sentiments</i>
		<i>Comprensió</i>
		<i>Impacte positiu de les experiències de les companyes</i>
4.	ADEQUACIÓ DE LA RESPOSTA MATERNA	<i>Escolta activa</i>
		<i>Assertivitat</i>
5.	NIVELL D'ORGANITZACIÓ	<i>Tasques domèstiques</i>
6.	ESTILS EDUCATIUS	<i>Democràtic</i>
		<i>Autoritari</i>
		<i>Negligent</i>
		<i>Permissiu</i>
7.	GESTIÓ DE CRISIS	<i>Tipus de conflictes</i>
		<i>Estratègies de resolució dels conflictes</i>
8.	TEIXIT SOCIAL	<i>Família i amics</i>
		<i>Comunitat</i>
9.	OCI	<i>Temps lliure</i>

Font: Elaboració pròpia.

Per poder fer una anàlisi i discussió ordenada i sistematitzada, s'ha fet una classificació de les frases més significatives que serveixen per il·lustrar, evidenciar i justificar cada una de les diferents variables (se'n pot consultar la sistematització en l'annex 8 i 9).

7. ANÀLISI I DISCUSSIÓ

Categoria 1:

Capacitat d'establir límits amb els fills i filles

Ha quedat constatat que el concepte de capacitat d'establir límits amb els fills o filles depèn dels recursos emocionals, conductuals i socials que disposa la mare i a més a més, aquesta capacitat tal com menciona Barudy (2005) es pot aprendre, així mateix ho afirma la professional 1:

Jo no puc posar un límit, quant jo no el tinc perquè no me l'han ensenyat o bé perquè en aquest precís moment no estic preparada, no és el moment, no són capaces (*Línia 30-32*).

Aquest comentari també et serveix per confirmar el que deia abans Barudy (2005) sobre que es poden aprendre les competències marentals, i això afirma més la justificació de la necessitat de treballar-ho. Tots les entrevistades, tant les professionals com les usuàries, i l'observació participant fan al·lusió en algun moment de l'entrevista als diferents recursos que es necessiten per establir uns límits clars. Tot i que a simple vista pot semblar que els recursos menys comentats per les professionals siguin els emocionals, observem en els comentaris de les usuàries com manifesten la dificultat que tenen per establir-los. Tot seguit s'analitzen les diferents categories de la variable:

Recursos emocionals

En els recursos emocionals ens trobem davant unes usuàries amb problemes per parlar-ne, una autoestima baixa i una inestabilitat emocional on manifesten:

"mi pequeño es muy absorbente y no puedo con todo, la situación me supera, por la noche no descanso, me quiere solo para él" (Dona 4, *Línia 42-43*).

"llevo una semana bastante fastidiada, se me acumula todo, estoy muy nerviosa, no sé qué me pasa" (Dona 5, *Línia 6-7*).

Les dues professionals coincideixen en considerar que és molt difícil posar normes per part de les usuàries quan es troben en una situació emocionalment difícil, és a dir, posen èmfasi en la inestabilitat emocional que presenten per posar límits als seus fills o filles, tot i que no haurien de dependre dels canvis d'estat d'ànim. Això es pot veure en la següent frase de la professional 1:

Té a veure amb l'estat emocional, jo no puc posar un límit, quant jo no el tinc perquè no me l'han ensenyat o bé perquè en aquest precís moment no estic preparada, no és el moment, no són capaces (*Línia 30-32*).

A més a més, l'observació participant comparteix aquesta idea on l'estat emocional es veu afectat i afloren sentiments de frustració i impotència. Les verbalitzacions de les mares es redueixen a afirmacions com:

Estic desbordada, no sé què fer amb el meu fill o filla, no puc més, aquesta situació em supera, estic farta (*Línia 2-4 del dia 13/10/19*).

Recursos conductuals

Pel que fa als recursos conductuals ens trobem amb dues visions diferents: la de les professionals i les usuàries. Les professionals atribueixen la falta de normes de les usuàries a les pautes de comportament dels seus fills i filles per tal d'establir allò que està bé i el que no, és a dir, posen èmfasi que aquestes mares no han interioritzat o no tenen uns límits clars, i per aquest motiu no poden transmetre'ls als seus fills o filles. Les dues professionals coincideixen i tenen clar que les mares tenen dificultats a l'hora d'establir límits conductuals i consideren que s'han d'implementar des de ben petits per facilitar el procés de creixement i adaptació. Aquestes dues idees les podem veure recolzades en les següents afirmacions de la professional 1 i 2:

És un tema que elles no tenen gens clar, el fet de no tenir-ho els impedeix establir límits amb les seves filles, probablement a elles no els hi han ensenyat, ja sigui perquè s'han limitat, no els han rebut o bé perquè no han estat límits clars" (*Professional 1, Línia 23-25*).

"és qüestió de falta de límits, moltes vegades aquesta manquen i es veu reflectit en els comportaments dels menors" (*Professional 2, Línia 94-95*).

"els límits s'han d'establir, et podria dir d'ençà que naixem, no tenen edat, el que si cal remarcar és que s'han de posar en concordança amb l'edat" (*Professional 1, Línia 35-36*).

És important transmetre aquests límits des de la infantesa i anar creixent amb unes estructures clares (*Professional 2, Línia 29-30*).

D'altra banda, les professionals discrepen en el tipus de dificultats. Mentre que la professional 1 fa referència als temes horaris, estructuració d'hàbits higiene, de menjar, la professional 2 les posa relatives en relació amb el vincle, a la instrumentació de la filla

o fill amb situacions de violència. Ho podem veure en els següents comentaris de les entrevistes:

Els podem trobar en temes d'horaris, tot i això cal puntualitzar que no és en totes les dones, crec que s'ha de fer una excepció o observació. Hi ha algunes que sí que tenen clar el tema de l'estructuració d'hàbits, d'higiene, de menjar, d'educació. Però n'hi ha d'altres que no" (Professional 1, *Línia 27-30*).

Pel que fa al tipus de dificultat, poden ser relatives al vincle, relatives a la relació i instrumentació de la filla o fill amb les situacions de violència, és a dir, si han estat instrumentalitzats per l'agressor o no, i quin rol han tingut en la violència rebuda per la mare entre d'altres. El ventall de possibilitats és molt ampli" (Professional 2, *Línia 32-35*).

L'observació participant també corrobora aquesta anàlisi, i conclou la idea de Rodrigo et al., (2015) de "crear un ambient amb rutines i hàbits ben establerts, per tal d'establir límits clars, flexibles i una supervisió adaptada a les edats dels fills" (p.29). A través del següent exemple podem observar una falta d'internalització de normes i valors (Rodrigo et al., 2015) d'una nena que plora desconsoladament perquè vol una peça de fruita i sap que si no para l'aconseguirà:

La nena es posa a plorar sense parar, ja que li demana un caqui a la mare i ella no li vol donar fins que no s'hagi acabat el dinar. La nena sap que si continua plorant, la mare accedirà i acabarà donant-li. Així és, la mare acaba cedint i li dóna el caqui (*Línia 5-8 del dia 14/11/19*).

Les usuàries, en canvi, donen un matís diferent del respecte i podem observar un exemple de la Dona 2 quan afirma que no es necessari establir límits a la seva filla perquè encara és molt petita:

Mi hija solo tiene un año y no es necesario que le marque ningún límite, ya que todavía es muy pequeña y no entiende nada. Está claro que cuando vaya creciendo se los iré poniendo, sin ninguna duda (*Línia 65-67*).

En el conjunt de totes les dones podem afirmar que no hi ha coherència amb les normes i per tant tampoc les apliquen, és a dir, no tenen clar quines normes els han de marcar, però això no les porten a terme. Amb el següent exemple de la Dona 5 s'il·lustra com les excuses que presenta la mare d'arribar tard a la feina, és per culpa de la seva filla i no pren consciència ni responsabilitat en les pautes de comportament:

Ellos dicen que a veces llevo tarde, mi hija se levanta tarde y me retrasa a mí (Línia 10-11).

Aquest fet demostra com la nena no té unes normes clares ni interioritzades, i malgrat que la dona no ho parla explícitament ella tampoc. És per això que la professional 1 fa referència al fet que no pots ensenyar una capacitat si tu no l'has après:

Vols posar un límit a una altra persona, però si de per si tu ja no el tens perquè no te l'han ensenyat no el podràs transmetre (Línia 44-46).

Com hem pogut observar en els exemples de les frases extretes de l'anàlisi de la investigació, segons Barudy (2005) aquesta capacitat es regeix per un aprenentatge après i viscut. De fet, el que elles han viscut és un entorn de violència i hauran d'aprendre a establir uns límits sense violència física i verbal envers els fills o filles tal com menciona Rodrigo et al., (2015).

Recursos socials

Des del moment que les mares arriben a la casa poden comptar amb el suport de les educadores per poder expressar sentiments, preocupacions, i angoixes i fer més lleugera tant la seva vida com la criança dels seus fills. Les dues professionals coincideixen que malgrat tenir aquesta ajuda i orientació, les dones sovint no la demanen perquè no en són conscients i no veuen la necessitat de fer-ho. Aquesta idea també queda recollida en l'observació participant en el moment de veure com:

L'educadora ha de fer presència en els espais comuns per tal de poder observar detalladament, malgrat que les mares no els demanin ajuda explícitament (Línia 9-11 del dia 23/10/19).

Totes les entrevistades fan al·lusió en aquest apartat al servei del SARA, però mencionen que en aquest primer espai d'acollida es dedica poc temps a treballar les normes i els límits cap als fills o filles. Més aviat la tasca d'aquest recurs està orientada en proporcionar pautes d'actuacions per la situació de violència masclista viscuda. Aquesta explicació es troba en consonància amb la Dona 5 quan explica que la seva situació ha millorat:

Sin la ayuda del SARA y de otros recursos que acudo no sería posible salir de esta situación (Línia 151-152).

La professional 1 ja anticipa aquesta manera de treballar, ja que per poder abordar aquesta situació és necessària l'ajuda terapèutica:

Quan tu a tot això li agregues una situació de violència moltes vegades no pots veure on està la teva mancança si no tens una ajuda terapèutica, com ara treballadores socials, psicòlogues, cases d'acollides o el que sigui. És molt difícil sortir-te'n sol, i molt difícil reformular-te novament, dir mira la meva mare era així, per això jo tinc aquesta por això, i cada vegada que em passi això actuaré d'així. Aquesta circumstància seria la ideal, però no és el més habitual, és molt complicat (*Línia 116-121*).

D'altra banda, la professional 2 adverteix de la repercussió de la figura de la educadora en detectar si realment necessiten ajuda i no la demanen. En aquest sentit manifesta el següent:

La majoria de vegades no ens demanen ajuda, el primer pas és prendre consciència d'allò que manca per tal de poder-ho treballar, i és aquí on intervé la nostra figura, hem d'estar sempre amb els ulls ben oberts per fer intervencions ni que siguin molt petites però aconseguir generar canvis (*Línia 37-40*).

Aquesta afirmació de la cap tècnica del recurs ens reafirma i ens permet descobrir la manca d'orientació que tenen les mares perquè no prenen consciència de les limitacions que necessiten els seus fills. Així doncs, les usuàries tot i disposar de professionals en el recurs no s'endinsen en la problemàtica de la falta de límits i normes, ho endarrereixen i ho passen a un segon terme. En aquest sentit la Dona 3 exemplifica aquesta situació parlant del SARA:

Allí en el SARA también tengo asignada una trabajadora infantil y familiar que siempre pregunta por mi hija y sus comportamientos. Pero nunca lo acabo trabajando por falta de tiempo (*Línia 114-116*).

Categoria 2:

Vincle maternofilial

Ha quedat constatat com el concepte de vincle maternofilial és necessari per fomentar els vincles emocionals amb els fills o filles sota el paradigma de la teoria del vincle de Bowlby (1997). D'aquesta manera, com molt bé menciona Barudy (2012) aquesta capacitat de vincular-se afectivament de manera sana amb els fills, significa respectar als fills com subjectes legítims de la interacció, i així aportar seguretat i estabilitat als fills. Tot seguit s'analitzen les diferents categories de la variable:

Capacitat de vincular-se i consciència d'aquest vincle

En aquesta categoria les dues professionals sustenten que les mares tenen dificultats per establir vincles afectius, i s'evidencia una relació maternofilial debilitada que cal reparar:

Nosaltres estimem una mica com ens han estimat (*Línia 110*),

Com podem veure en l'afirmació de la professional 1 té a veure amb les històries de vida i amb qui han pres com a model de referència, i per tant, aquesta afirmació es troba amb consonància amb el que diu Barudy i Dantagnan (2010), ja que es tracta d'una capacitat que s'adquireix i està molt influenciada per les històries de vida i pels contextos, i aquest fet indiscutiblement afecta amb la vinculació dels fills.

Tanmateix, a partir de l'observació participant podem veure com aquesta falta de vinculació trenca amb els llaços emocionals entre la mare i el fill o la filla amb qui busquen protecció, afectivitat i estimulació. Així mateix, ho afirma Loizaga (2011) fent referència a un segon nivell de comportaments positius per part dels pares amb la necessitat d'establir vincles positius:

Mares amb els seus fills al menjador però cap d'elles té ganes de jugar. No és un dia puntual, habitualment no ho fan. És per això que m'adono que no estan fomentant el vincle i l'estimulació per generar sinergies comunes (*Línia 1-4 del dia 09/10/19*).

Com hem pogut observar en l'exemple anterior, les funcions parentals introduïdes per Palacios i Rodrigo (1998) se centren en el desenvolupament dels fills que han de preservar les mares per garantir un vincle afectiu. Quan la mare trenca amb la situació de violència masclista pot començar a plantejar-se la reparació d'aquest vincle amb el seu fill.

Tant les professionals com les usuàries fan al·lusió en algun moment de l'entrevista sobre el sentiment de desbordament i neguit que pateixen les mares, i com aquesta situació afecta en la relació del vincle entre mare i fill. Com podem veure en el següent exemple la Dona 2 ens deixa entreveure el seu malestar i dolor en relació amb el seu lligam amb la seva filla:

Me siento desbordada, son muchas cosas que tengo que afrontar, y la niña es muy pequeña, no la entiende, como te he comentado me cuesta entenderla, a veces me desespera. Lloro mucho y no entiendo por qué (*Línia 148-150*).

A través d'aquest exemple s'afirma la idea de Montejo (2015) on l'afecta és la base de l'amor de la família amb uns vincles càlids i protectors, on aquests infants s'haurien de sentir més protegits i relaxats. Es tracta d'una capacitat molt fràgil, que com ja anticipava Rodrigo et al. (2015) té molt a veure amb la parentalitat positiva on "els fills necessiten afectes d'amor i sentiments positius per poder establir un vincle afectiu, saludable i protector amb la seva mare, i així aconseguir uns resultats evolutius de seguretat, sentit de pertinença i confiança" (p.29).

Necessitat d'intervenció de les professionals

Les dues professionals i l'observació participant posen de manifest que les mares no demanen ajuda perquè no veuen la necessitat de fer-ho i perquè tenen respecte a l'opinió que puguin tenir a partir de les entrevistes. A través de la següent afirmació de la Dona 3 podem veure reflectit aquests sentiments:

A veces no sé hay algo que me impide hablarlo con ella, sé que me va a entender, pero me resulta difícil explicarle cosas de mi hija, va a pensar que no sé arreglármelas con mi hija (*Dona 3, Línia 52-54*).

Tot i això la professional 2 matisa que a mesura que s'adapten a la casa demanen més ajuda:

No acostumen a demanar-la, tot i que algunes s'hi acostumen a mesura que entenen el rol professional de les educadores de la casa i els mostren les seves inquietuds per poder fer front al que els passa als menors. D'altres no s'hi acostumen o costa més temps (*Línia 130-133*).

Categoria 3:

Empatia

Segons Barudy i Dantagnan (2010) cal abordar el concepte d'empatia com aquell recurs fonamental per posar-se al lloc del seu fill o filla, i així formular-se preguntes per què l'infant plora, està trist entre d'altres. Com a mostra d'això la Dona 1 expressa la intenció de comprendre i entendre clarament les emocions i els sentiments de la seva filla:

"A veces la veo triste, pero intento hablar con ella para averiguar qué le pasa, no obstante, no me es fácil. Tengo preocupaciones que no me dejan descansar" (*Línia 130-132*).

En canvi, podem veure en la Dona 2 un clar exemple de falta d'empatia, ja que no compren a la seva filla, i no inverteix temps a compartir o fer coses amb ella. Això fa que

els dèficits d'empatia tal com menciona Cantera (1999) es reconeixin com un factor important i facilitador de la conducta de violència:

No entiendo porque llora, cual es la razón, si está conmigo y no le falta nada (Línia 174).

Tot seguit s'analitzen les diferents categories de la variable:

Identificació dels sentiments

Les professionals coincideixen en el bloqueig emocional que presenten les mares, i que les fa sentir desbordades pel que han viscut. Això provoca inestabilitat i per tan qualsevol canvi o demanda que facin els fills suposa un gran esforç, així mateix ho afirma la professional 1:

Pensa que presenten un cert bloqueig emocional i mostren dificultats per obrir-se, tampoc reconeixen les seves pròpies emocions i no saben com gestionar-les. A més, s'hi afegeix la inquietud de la menor, i això fa que no sàpiguen sostenir-ho, i en algun moment se senten desbordades (Línia 160-163).

Quan la mare comença a trobar-se amb ella mateixa, és a dir, va connectant amb les seves pròpies emocions, la relació amb el fill millora. És un pas important perquè ha estat capaç d'identificar els sentiments, descobrir com se sent i prendre'n consciència. Això resulta difícil a causa de la situació que estan vivint en aquest moment, ja que elles mateixes no saben que els passa i ho canalitzen amb falta d'empatia. La impulsivitat que presenta la Dona 4 n'és un clar exemple:

Encontré a mi hijo que estaba llorando en el comedor, y le pregunte que le pasaba, pero seguía llorando sin explicarme nada, me puse nerviosa le quite el juguete hasta que no parara de llorar. A veces pierdo los nervios" (Línia 167-169).

En relació amb el que acabem de dir l'observació participant ha percebut

Les mares són l'exemple a seguir que tenen els fills o filles a la casa, i és per això que si els menuts veuen que la seva mare és empàtica amb una altra mare o amb un altre nen, ells seguiran el mateix exemple (Línia 1-3 del dia 10/12/19).

Comprensió

D'acord amb Barudy (2012) l'empatia és una capacitat molt reflexiva per donar una resposta acompanyada a un comportament per reduir l'excitació del fill, concretament

les dues professionals coincideixen que l'actitud que presenta la mare no ajuda a entendre els sentiments que té el fill:

Algunes són conscients que hi ha coses que no estan funcionant, però no totes, algunes volen intentar-ho però és superior a elles, se'ls escapa de les mans, perquè no poden sostenir la situació, i es desborden, i n'hi ha d'altres que no tenen consciència, es troben en una altra dimensió (*Professional 1, Línia 165-168*).

La majoria de vegades se senten desbordades i desconcertades, ja que els costa entendre que li està passant als fills, sovint mostren angoixa perquè no saben com actuar davant la situació (*Professional 2, Línia 158-160*).

Per tant, aquestes afirmacions es troben en consonància amb el que diu Barudy i Dantagnan (2010) on la falta de comunicació i neguit dificulta la interpretació de les demandes, i en conseqüència deixen d'atendre-les. Com podem veure a través del següent exemple de la Dona 2, podem afirmar les paraules de Barudy i Dantagnan (2010):

Estamos por ejemplo comiendo tranquilamente y la niña no quiere comer lo que se le ha puesto en el plato, incluso llega a escupirlo, yo ya me pongo mala, me salgo de mis casillas, puede ser una manera de llamar la atención, pero lo paso mal, de momento todavía no sé llevar muy bien estas situaciones (*Línia 168-171*).

Impacte positiu de les experiències de les companyes

En aquesta categoria ens trobem amb una visió similar entre les professionals, les usuàries i l'observació participant. Les professionals consideren rellevant per la recuperació de les dones poder compartir en grup les angoixes i preocupacions que tenen:

Pensa que connecten molt entre elles, a totes els hi ha passat una situació semblant, i es veuen reflectides en les històries de vida personals, en aquest sentit podem dir que empatitzen i es comprenen molt entre elles (*Professional 1, Línia 170-172*).

El grup actua com una eina terapèutica per recordar que no estan soles davant d'aquesta situació, el que estan patint també els passa per desgràcia a més

dones, i en elles troben un suport fonamental per la seva recuperació (*Professional 2, Línia 76-78*).

Com veiem en els anteriors comentaris de les professionals, és important que les dones empatitzin entre elles ja que han viscut la mateixa problemàtica. En aquest sentit, en el projecte de centra es pot veure aquesta idea quan defineix el grup com “una eina terapèutica que actua com a recordatori que no està sola, que no és diferent i que pot tenir el suport de les altres famílies amb qui conviu” (Associació Lligam Dona, 2018, p.13).

De manera paral·lela, l'observació participant coincideix en aquesta visió:

Les experiències viscudes per la majoria d'elles són molt similar, pel que és habitual que se sentin identificades amb les històries que expliquen les altres companyes (*Línia 3-8 del dia 18/11/19*).

D'altra banda, les usuàries destaquen l'acolliment que troben amb les altres dones que han passat per la mateixa situació, se senten identificades amb les mateixes problemàtiques i troben comprensió:

La casa me ha ayudado, he encontrado a otras chicas con la misma situación que yo (*Dona 3, Línia 6*).

Tot i que simple a vista pot semblar que les tres visions coincideixen, l'observació participant matisa que quan una dona entra en crisi, les altres en poca cosa si sumen aquest estat. Un exemple que constata aquesta visió és:

Una de les dones li agafa un atac d'ansietat, l'educadora fa la intervenció pertinent. Durant el dinar es respira en l'ambient la situació viscuda, i es nota com les mares estan afectades (*Línia 1-3 del dia 05/12/19*).

Categoria 4:

Adequació de la resposta materna

Barudy (2005) classifica aquesta categoria com una habilitat que “permet donar una resposta adequada i pertinent a les necessitats dels seus fills de manera singular, d'acord amb les seves etapes de desenvolupament” (p.82). Seguint amb aquesta explicació hem definit dues variables: l'escolta activa i l'assertivitat. Tot seguit s'analitzen aquestes variables:

Escolta activa

Entenem aquesta variable com l'habilitat d'escoltar i entendre a la persona que ens està parlant, i està molt relacionada amb el reconeixement de mostrar tal com mencionava Rodrigo et al., (2015) l'interès pel món del menor d'edat i alhora tenir en compte les seves idees. Podem observar com les dues professionals coincideixen en el fet que la falta d'escolta activa en les usuàries és degut a les experiències viscudes, ja que és molt difícil mantenir una escolta activa de qualitat amb les seves filles. Això implica preguntar, observar, atendre i un infinit d'atencions a les quals no estan preparades emocionalment. Això ho podem veure reflectit en els comentaris de la professional 1:

Escoltar implica preguntar, atendre a l'altra persona i estar dotat d'un conjunt d'habilitats comunicatives, així com de l'assertivitat per poder donar una resposta adequada, i així no actuar mecànicament" (*Línia 125-127*).

El que no han après i viscut elles anteriorment és molt difícil que ho puguin transmetre a les seves filles, aquesta idea ens recorda al que ja hem mencionat de Barudy (2005) que es pot aprendre. No obstant això, a través dels comentaris de la Dona 4 i 5, observem una falta d'escolta activa que ja anticipaven les professionals:

Estábamos en la mesa con mis hijos y el pequeño me explicaba que tenía que hacer en el cole, y yo me he puesto a mirar un poco el móvil, y mi hija mayor me lo ha recriminado que no estaba escuchando a mi hijo. Por un momento de nada se enfadan (*Dona 4, Línia 126-129*).

Escuchar a mis hijas, a veces las oigo, pero no las escucho. Te explico, cuando llego de trabajar y voy al cole a buscar a mi hija pequeña, solo me quiere explicar y explicar lo que ha hecho, y mi cabeza ya no está allí sino pensando que el día siguiente tengo que hacer otra cosa (*Dona 5, Línia 129-132*).

Així doncs, podem afirmar que aquestes mares no han integrat aquesta habilitat comunicativa, i probablement és degut al seu context familiar-social que han viscut. Tal com deia Barudy (2005) no se'ls ha permès realitzar un aprenentatge positiu de la parentalitat, i és en aquest punt on entra el domini d'allò que ell anomena incompetències parentals.

Assertivitat

Aquesta habilitat social es basa a expressar de manera clara i respectuosa l'opinió de cada persona, acceptar els pensaments que no són propis i en aquest cas bàsicament

les crítiques que es fan de manera constructiva. També podem afegir que per tenir una bona conducta assertiva és necessari treballar l'autoestima.

A més a més, la professional 2 destaca la importància de dialogar amb les altres persones amb el màxim respecte i sense ferir els sentiments. D'acord amb Rodrigo et al., (2015) cal ser capaços d'anar modificant la relació amb el fill, i d'aquesta manera promoure la seva capacitat:

Hem de tenir la capacitat de treballar de manera assertiva. És necessari indicar a les dones i les seves filles allò que no funciona de manera constructiva i sense ferir els sentiments (*Línia 61-63*).

A través del següent exemple de la Dona 3 es pot evidenciar com posa en pràctica aquesta habilitat amb la seva filla:

Cuando la voy a recoger por la tarde al colegio, tiene muchas ganas de explicarme lo que ha hecho durante el día, aunque yo esté cansada y no tenga muchas ganas de hablar, intento escucharla para saber que le ha pasado, y prestar atención por si me hace alguna pregunta, sino ella nota que no he prestado atención (Dona 3, *Línia 122-125*).

Categoria 5:

Nivell d'organització

Aquesta categoria és imprescindible per portar a terme una bona coordinació en les activitats de la vida quotidiana de la casa. Tal com menciona Rodrigo et al., (2010) aquesta habilitat d'organització domèstica ha de facilitar l'administració eficient de l'economia domèstica, el manteniment de la neteja i l'ordre de la casa, la higiene i control de la salut dels membres de la família, així com una preparació regular de menjars saludables. Totes aquestes accions es poden observar en el centre i com veiem en la professional 1 aquesta habilitat és de vital importància en la comunitat, ja que:

És una eina bàsica per l'organització de la vida quotidiana i més si estem parlant d'una comunitat on el principi fonamental pel qual ens regim és la convivència, això inclou sens dubte activitats bàsiques del dia a dia com ara neteges, compres, elaboració d'àpats entre d'altres" (*Línia 67-70*).

Tasques domèstiques

Com veurem en els següents comentaris de les usuàries i de l'observació participant podem arribar a un consens per definir com s'organitzen les tasques domèstiques. En

primer lloc, l'educadora prèviament confecciona les graelles que posteriorment el diumenge al matí posarà en comú amb la resta de dones la seva viabilitat:

Cada domingo por la mañana la educadora nos anota en la pizarra las tareas de cada una, y allí se debate si a todas nos va bien lo expuesto. En función de las horas disponibles se confecciona el calendario, los menús, etc. (Dona 2, *Línia 164-166*).

La educadora nos propone las tareas y menús semanales y cada una tiene una tarea definida, que cada semana se cambia (Dona 2, *Línia 200-201*).

La educadora nos reúne los domingos por la mañana sobre las 11h para distribuirmos las tareas que nos toca hacer a cada una y nos insiste en que revisemos los menús sobre todo las personas que tenemos alguna alergia (Dona 3, *Línia 62-64*).

En el menjador hi ha una planxa de suro amb totes les tasques relacionades amb els àpats, anar a comprar, rentar plats, escombrar, netejar els lavabos entre d'altres. Cada tasca està associada a una dona que haurà de complir cada dia. [...] les mares intenten escapilir-se de les tasques encomanades i l'educadora de torn, ha d'anar al darrere d'elles perquè les compleixin (Observació participant, *Línia 1-7 del dia 18/09/19*).

Es reuneixen totes les dones amb l'educadora. La trobada és per consensuar l'organigrama de les tasques i els menús que es portaran a terme durant la setmana entrant. L'educadora porta feta la distribució de les mateixes i entre totes verifiquen la seva disponibilitat (Observació participant, *Línia 1-5 del dia 03/11/19*).

Tot i que a simple vista pot semblar que les usuàries saben perfectament quina tasca hauran de realitzar cada dia, aquestes no l'acaben portant a terme per falta de compromís i manca de la mateixa habilitat. Així mateix ho exemplifica la Dona 5 i l'observació participant en constatar que no s'han fet les tasques encomanades:

Algunas veces las dejo por hacer, no me acuerdo de mirar lo que tengo asignado por las mañanas, y cuando llego por la tarde la educadora sé que me va a tirar de las orejas" (Dona 5, *Línia 67-69*).

L'educadora traient una rentadora, em vaig quedar sorpresa quan sempre m'havien marcat molt que no fes les tasques de les dones. [...] No és la primera vegada que veig que les educadores fan aquestes tasques, i això em genera

dubtes si realment aquesta ajuda beneficia a les mares o impedeix el seu creixement (Observació participant, *Línia 1-7 del dia 04/11/19*).

Dins les tasques organitzatives cal destacar el suport que fan des del recurs de garantir les tradicions culinàries en les diferents cultures que conviuen a la casa. Quant es va a comprar, es tenen en compte tots els diferents menús que s'estableixen per cada una d'elles. Així ho constaten les tres visions:

Normalmente lo recuerdan que no puedo comer algunos alimentos, pero prefiero asegurarme. Es importante asistir a estas reuniones porque así puedes modificar las fichas de los menús que colgara la educadora en la pizarra para su seguimiento (Dona 3, *Línia 66-69*).

Vaig acompanyar a la dona que li tocava anar a fer la compra als diferents establiments d'alimentació pels menús de la setmana. És tota una ruta pel barri. Els àpats estan confeccionats amb molta cura, respectant en tot moment les necessitats mèdiques i culturals de les usuàries (Observació participant, *Línia 1-4 del dia 22/09/19*).

Estem en època de ramadà i per això fins al vespre no pot menjar, ja saps que tenim molta cura dels menús i respectem molt les arrels culturals de les usuàries" (Professional 1, *Línia 63-64*).

Categoria 6:

Estils educatius

Els autors Barudy i Dantagnan (2010) afirmen que aquesta categoria es transmet de generació en generació, això significa que aquesta habilitat és producte de l'aprenentatge social, la imitació o la identificació adquirida principalment en el nucli familiar. Aquests models de conducta estan destinats a resoldre problemes que presenta la criança, i és per això que està molt influenciada per la cultura i tenen un enfocament intercultural de l'acceptació de la cultura de l'altre (Barudy, 2012). Tot seguit s'analitzen les variables establertes per Baumrind (1966), Maccoby i Martin (1983) en funció del grau de control de les mares envers els seus fills o filles, que fan referència a l'estil democràtic, autoritari, negligent i permissiu. Podem anticipar que les dues professionals coincideixen en el fet que els estils predominants se situen en els dos extrems, o bé molt laxes o molt estrictes.

Democràtic

En aquesta variable ens trobem amb una visió similar: la de les professionals i la de les usuàries. Les professionals defineixen l'estil amb les seves característiques pròpies tal com menciona Palacios (1999) com mantenir un cert marge de llibertat, millorar l'autoestima i l'autocontrol, i abordar els incompliments de les normes amb una reflexió de la seva conducta. Però no troben exemples de les mares per il·lustrar-ho, igual que les usuàries que no troben exemples per veure-s'hi reflectides.

Autoritari

En aquesta variable ens trobem amb una visió diferent: la de les professionals i la de les usuàries. Les professionals consideren que les mares promouen conductes autoritàries, i com diu Palacios (1999) imposen i obliguen normes. Hi afegeixen que tenen poc present les necessitats immediates i qualifiquen l'obediència com una virtut a través del poder. Aquestes característiques es veuen reflectides en els comentaris de les dues professionals:

Pensa que és una manera de marcatge de transmetre novament la violència viscuda i per això moltes vegades generen aquest càstig de manera inconscient, amb actitud violenta i de males maneres (Professional 1, *Línia 79-81*).

Em decantaria per l'estil autoritari, són poc atentes i sensibles a les necessitats de les seves filles, i fins i tot poden arribar a mostrar indiferència. Com ja t'he comentat aquí clarament manca el reforç positiu i el nivell d'afecte és molt baix, per no dir inexistent (Professional 2, *Línia 106-109*).

En canvi, les usuàries donen un matís diferent respecte aquest estil, i consideren que no promouen aquestes pràctiques autoritàries vers les seves filles. En la majoria d'evidències no són conscients que estan practicant trets característics d'aquest estil com podem observar en la Dona 3 i 4:

Yo no me identifico con este, no obstante, a veces algún cachete le cae" (Dona 3, *Línia 145-147*).

A mi hijo tengo que darle muchas órdenes si no, no me hace caso, a mi hija no la tengo que regañar, bueno nuestras discusiones vienen por su hermano (Dona 4, *Línia 112-114*).

Negligent

Aquest estil es caracteritza com diu Palacios (1999) en situar el control i les normes en els dos extrems, absent o excessiu, amb poc compromís cap a la criança, i deixa plena llibertat perquè les normes les posi el seu fill o filla. Veiem en alguns exemples episodis de negligència com ara en la Dona 4 quan s'enfada amb les seves companyes perquè no vigilen el seu fill:

El otro día me enfadé con mis compañeras, fui a tender la ropa y no lo vigilaron (Línia 57-58).

Estaban charlando en el comedor, me vieron pasar seguro, yo me enfadé con ellas, mi hijo casi se cae (Línia 62-63).

A través d'aquest exemple podem veure clarament com la mare no és conscient que està realitzant un comportament negligent. Així mateix, la professional 1 posa una evidència d'una mare que no té tampoc coneixement d'aquestes conductes, i se'n deriva una manca de compromís cap a la criança del seu fill:

Una de les mares castigava a la seva filla perquè no havia fet el biberó del seu germà. He hagut de recordar-li les seves responsabilitats com a mare, ja que estava atribuint una tasca innecessària a la seva filla (Línia 84-86).

Permissiu

Aquest estil de criança contempla segons Palacios (1999) uns alts nivells d'afecte i comunicació, però deixa de banda les normes i restriccions. Destaca escassa supervisió de les necessitats dels fills, pel que els deixa obrar lliurement filles sense cap límit en les seves accions. A través d'aquesta criança els fills presenten un baix rendiment escolar. Tres de les cinc dones consideren que utilitzen un estil educatiu permissiu en la criança dels seus fills:

El estilo permisivo, como te explicado no quiero que mi hija lo pase mal y si puedo darle algún capricho se lo doy, ni que sea pequeña le dejen margen de libertad, quiero que crezca siendo feliz y que su madre no sea una amenaza para ella (Dona 2, Línia 103-105).

El permisivo, quizás es el que se parece más a lo que yo hago, acepto sus comportamientos ni que no me gusten, y tampoco le exijo mucho, es verdad. Le dejen ver la televisión más de lo que debería, pero como no saca malas notas, le dejen (Dona 3, Línia 149-151).

Los padres permisivos no imponen unas normas, me veo un poco reflejado, ya que, les dejo un enorme margen de libertad (Dona 5, *Línia 123-124*).

Categoria 7:

Gestió de crisis

Hem de partir de la base que els conflictes són inevitables en les relacions humanes, ja que es fàcil que en sorgeixin quan les persones estan en tensió. Després de la mostra en les usuàries podem observar que 4 de les 5 dones entrevistades corroboren que dins la casa hi ha molts conflictes.

Tipus de conflictes

En relació amb els tipus de conflictes que sorgeixen els podríem agrupar en dos grans blocs. Per una banda, observem el que sorgeix entre dues mares, totes dues volen defensar el seu fill o filla intentant aconseguir el mateix propòsit o finalitat:

Situació de conflicte usual es produeix amb la criança dels fills/filles [...]. El dia a dia amb els nens genera conflictes i discussions i cap mare vol reflexionar el perquè de la baralla. Només saben que els seus fills/filles tenen raó sense posar-hi més atenció. Això provoca discussions constants entre les mares que defensen aferrissadament la postura de la seva filla o fill (Observació participant, *Línia 1-7 del dia 31/10/19*).

És habitual observar com les mares entren en conflicte amb altres mares moltes vegades per rebequeries dels fills o filles. Els conflictes entre les persones poden existir, i existeixen però s'han d'abordar de forma constructiva" (Observació participant, *Línia 1-4 del dia 28/11/19*).

I per altra banda, el que neix, abans, durant i després de la realització de les tasques domèstiques:

Generat conflictes amb les altres mares que volien sopar a l'hora establerta, i no ha pogut ser així, per després posar els fills o filles a dormir d'hora" (Observació participant, *Línia 5-7 del dia 27/11/19*).

A través dels següents exemples podem constatar aquests conflictes:

Por la noche a la niña le cuesta mucho dormir y se pone a llorar, las otras compañeras se enfadan porque despierta a sus hijos (Dona 2, *Línia 29-30*).

Alguna vez ya me pasa que me he retraso, pero a mis compañeras también les pasa que a veces no hacen la tarea a tiempo y ya es motivo de enfado (Dona 3, *Línia 11-12*).

A mí lo que me molesta, es que mis compañeras vayan corriendo cuando se levanten a decirle a la educadora que las cosas están por hacer, cuando a veces ellas tampoco lo hacen y esto nos provoca enfados entre nosotras (Dona 5, *Línia 77-79*).

Estratègies de resolució dels conflictes

Les educadores són en aquest cas, les encarregades d'establir les estratègies correctes per tal de portar a bon terme la resolució dels conflictes, i així actuar anticipadament als conflictes que poden venir més tard. Si el conflicte ja s'ha produït, les mares o fills i filles acceptaran que l'educadora faci de mediadora, tal com podem veure en la professional 1:

Habitualment utilitzem la mediació, l'educadora està de forma imparcial davant la situació, orientant a les dones a dialogar per trobar solucions entre totes dues, respectant els seus torns de paraula, i sobretot per arribar acord i poder acostar postures. Però bàsicament fem que s'escoltin una a l'altra (*Línia 186-189*).

D'això se'n desprèn que la seva actuació serà amb serenitat per no agreujar la situació, interpel·larà entre les dues parts i plantejarà possibles solucions de manera imparcial. A més, les farà comprometre a respectar-se, no insultar-se i estar disposades a arribar a un acord. Així mateix, ho manifesten les usuàries:

La educadora ha buscado una solución, primero ha hablado con las niñas, han ido a la cocina y las dos han llegado con un vaso de color naranja, ya no querían el azul. Y cuando ha hablado con nosotras ha recordado que es importante respetarnos, no gritar y escucharnos (Dona 2, *Línia 118-121*).

La educadora nos ha comentado que sería conveniente que cuando estamos reunidas todas en el comedor habláramos la lengua que todas entendemos para no producirse estos roces" (Dona 3, *Línia 88-90*).

Categoria 8:

Teixit social

Ha quedat constatat com el concepte de teixit social des de la perspectiva ecològica introduïda per Bronfenbrenner “és el nivell més bàsic i el context més proper i quotidià on es desenvolupa la persona: família, escola, veïnat, amics, etc” (Memòria de l'Associació Lligam Dona, 2018, p.5). És en aquest sentit la família desenvolupa una funció clau d'acord amb les funcions desenvolupades per Palacios i Rodrigo (1998).

Família i amics

La família és segons Palacios i Rodrigo (1998) “una xarxa de suport social per a les transicions vitals, com trobar la primera parella, recerca de feina, noves relacions socials, etc” (p.29). Com podem observar en un alt percentatge en les mares els manca aquest suport familiar:

La relación con mi padre era muy tormentosa y hablar con él era discutirme, no trataba muy bien a mi madre, con ella es distinto, tengo muchas ganas de abrazarla (Dona 2, *Línia 16-18*).

Tengo muy poca relación con mi familia, alguna llamada telefónica con mi madre, la relación con mi padre es escasa, por no decirte inexistente. Mi infancia estuvo muy marcada por la violencia y los malos tratos (Dona 3, *Línia 97-99*).

Mi familia está toda en el país de origen, yo me vine sola, y aquí solo tengo a mis hijos”(Dona 4, *Línia 182-183*).

A través de les seves explicacions es deixa entreveure la distància emocional que es manté amb els seus progenitors, i en aquest sentit no es considera la família d'acord amb Palacios (1999):

El contexto más deseable de crianza y educación de niños/as y adolescentes. Por otra parte, la familia es quien mejor puede promover su desarrollo personal, social e intelectual [...] y el que puede protegerlos mejor de diversas situaciones de riesgo (p.268).

D'altra banda, la professional 2 destaca aquesta circumstància quan les usuàries arriben a la casa d'acollida:

Quan arriben a la casa perden quasi tota la relació amb els seus amics i moltes vegades també amb la família, que sovint el vincle ja es trobava deteriorat (*Línia 198-199*).

Categoria 9:

Oci

Tot i que a simple vista es pot pensar que ens endinsem dins una categoria amb poca repercussió per les usuàries i els seus fills o filles, no és així. A través de les entrevistes hem pogut constatar la importància de dedicar temps a l'oci. És necessari que les mares invertixin temps a apropar-se als menors i així fomentar una relació i un suport emocional més íntim i estret a través d'activitats, jocs, o simplement veient una pel·lícula. Han de ser activitats engrescadores i per tant que motivin als menuts. Per ells és valuós compartir espais en família, sentir-se importants, que la mare els hi dedica un temps per fer coses junts. És cert, que aquestes activitats han de ser consensuades per totes dues parts i no pas una obligació. És important que les educadores continuïn apostant per animar a les dones a fer activitats.

Temps Lliure

Les dues professionals mostren discrepàncies en aquesta categoria. Per una banda, la professional 1 considera que les mares no tenen com a primera opció les activitats amb les seves filles i probablement és degut a la seva poca motivació:

Molt poc organitzat, moltes vegades com tu ja saps i has pogut veure els caps de setmana el seu mateix procés fa que no tinguin capacitat de coordinar, gestionar xarxa, d'esbrinar i en conclusió és que no tenen motivació (*Línia 198-200*).

A les tardes per desgràcia tenen poques activitats extraescolars, i passen al temps aquí a la casa (*Línia 203-204*).

Tal és així que durant la setmana quan arriben de l'escola les seves filles es posen davant la televisió i elles ja veuen coberta aquesta parcel·la. Per altra banda la professional 2 destaca que a la casa es fan moltes activitats i que les mares hi participen, de fet no explica quines realment són.

Gràcies a les nostres voluntàries i les alumnes de pràctiques preparen activitats tant per fer a la casa com per fer-ho els caps de setmana. Una realitat és que

elles no tenen els recursos suficients apuntar-les a extraescolars a l'escola o al barri, ja que moltes d'aquestes no són gratuïtes (*Línia 174-177*).

El diumenge a la tarda sobre les 16h sempre ve una voluntària per fer activitats amb els menors (*Línia 180-181*).

Pel que fa a les activitats del cap de setmana, totes dues veuen la necessitat que surtin més amb les seves filles, que organitzin trobades amb altres mares o gaudeixin de les activitats organitzades al barri, que sempre n'hi ha alguna sense cost econòmic. Aquesta idea queda reforçada a través de l'observació participant:

Detecto que no hi han gaires activitats de lleure planificades. L'altra noia de pràctiques ha planificat diferents activitats que es portaran a terme durant el mes de desembre (*Línia 1-3 del dia 06/11/19*).

En referència als comentaris de les usuàries, només la Dona 1 i 3 mostren interès a organitzar activitats per les seves filles.

Habitualmente mi hija entre semana hace actividades relacionadas con extraescolares en el mismo colegio. También ha empezado a clases de inglés, prácticamente le queda toda la semana ocupada. Ayer mismo me decía que se quería apuntar a atletismo (Dona 1, *Línia 162-165*).

A mi hija le gusta mucho patinar, normalmente solemos salir los sábados por la tarde un rato, ella con los patines y yo me llevo el patinete eléctrico" (Dona 3, *Línia 72-73*).

Per la resta, el temps de lleure és una angoixa i un maldecap, no tenen ganes ni interès a participar en les activitats:

No muchas la verdad, el domingo es mi único día de fiesta y me gusta descansar. Además, ya hacen actividades los domingos por la tarde con la voluntaria" (Dona 4, *Línia 179-180*).

Lo que te decía de las actividades, los fines de semana y los días que no hay colegio se me hacen más largos. Durante la semana, por las tardes, cuando llegamos a la casa, después de recoger la niña de la guardería y darle la merienda, ya no me apetece hacer nada más (Dona 2, *Línia 203-206*).

8. ELABORACIÓ DE L'EINA DE SUPORT

El que es pretén amb aquesta eina de suport és conèixer i fer un diagnòstic exhaustiu de les competències marentals. S'utilitzaran preguntes tancades i categoritzades, en aquest sentit, la persona que està portant a terme el qüestionari es limitarà a posar el grau d'acord amb les afirmacions proposades segons la seva opinió i punt de vista. Es farà a través de l'escala d'intensitat de Likert que presenta un nivell de mesura ordinal:

Taula 17: Escala d'intensitat de Likert.

Totalment en desacord	Desacord	En acord	Molt en acord	Totalment d'acord
1	2	3	4	5

Font: Elaboració pròpia.

No obstant això, s'ha considerat oportú fer una modificació del varem sent el definitiu 0 a 4, ja que no té sentit triar una resposta totalment en desacord i sumar un punt per una competència no adquirida. Tot seguit es presenta la taula de valoració establerta:

Taula 18: Adaptació de l'escala d'intensitat de Likert.

Totalment en desacord	Desacord	En acord	Molt en acord	Totalment d'acord
0	1	2	3	4

Font: Elaboració pròpia.

Aquesta eina vol tenir una doble visió i està pensada per fer una primera exploració a través d'una entrevista inicial amb les mares, posteriorment establir un període d'observació de la professional durant un temps aproximat d'un mes. I finalment establir una nova trobada entre la professional i la mare que pugui servir per contrastar les visions per acabar delimitant un pla de treball individualitzat en basa a les variables definides.

De les variables definides (capacitat d'establir límits amb els fills o filles, vincle maternofilial, empatia, adequació de la resposta materna nivell d'organització, estils educatius, gestió de crisis, teixit social i oci) s'han establert diferents preguntes per cada una, aconseguint un total de 67 preguntes. Per estalvi del llenguatge utilitzarem el genèric de fills per fer referència als fills o filles, però està a la mà de cadascú poder-ho modificar.

Nº	VARIABLES
V1	Capacitats d'establir límits amb els fills
V1P1	Estableixo normes per regular la conducta del meu fill.
V1P2	El meu fill segueix les normes que li poso.
V1P3	Quan estableixo normes les negocio prèviament amb el meu fill.
V1P4	El meu fill accepta les normes perquè hi està d'acord, i entén que són pel seu bé.
V1P5	És important establir normes als fills des de ben petits.
V1P6	Les normes m'ajuden a millorar el comportament del meu fill.
V1P7	El meu fill recull les joguines després de jugar-hi.
V1P8	El meu fill respecte l'hora d'anar a dormir.
V1P9	Accepto les normes que em proposen les educadores pels meus fills.
V2	Vincle Maternofilial
V2P1	M'agrada que el meu fill em somrigui i em faci mostres d'afecte.
V2P2	Em sento contenta quan estic amb el meu fill.
V2P3	No em sento cansada ni avorrida quan estic amb el meu fill.
V2P4	Em preocupa que al meu fill li pugui passar alguna cosa dolenta.
V2P5	M'agradaria passar més temps amb el meu fill.
V2P6	Crec que el meu fill em necessita.
V2P7	Les educadores m'han ajudat a millorar la relació amb el meu fill.
V3	Empatia
V3P1	Comprendc els sentiments i les emocions del meu fill.
V3P2	Em sento identificada amb les situacions viscudes per altres companyes
V3P3	M'entristeix veure el meu fill plorar.
V3P4	Quan veig una companya trista, intento ajudar-la o animar-la.
V3P5	Valores les anècdotes i les històries de les altres persones, i crec que em poden ajudar.
V3P6	Quan miro una pel·lícula o llegeixes un llibre em poso a la pell dels personatges.
V3P7	Quan algú fa alguna cosa que no m'agrada intento entendre'n els motius.
V3P8	Ajudo al meu fill quan té dificultats.
V4	Adequació de la resposta materna
V4P1	Escolto i valoro les demandes del meu fill.
V4P2	No em poso a la defensiva quan una cosa no m'agrada.
V4P3	Intento respondre de manera adequada a les demandes del meu fill.
V4P4	Quan el meu fill m'explica alguna cosa, l'escolto atentament i no em precipito a donar una resposta.
V4P5	Intento dir les coses amb un to calmat i no violent.
V4P6	Tinc en compte els sentiments del meu fill a l'hora de comunicar-li alguna cosa negativa.
V5	Nivells d'organització
V5P1	Mantinc els espais nets i endreçats.
V5P2	Tinc dificultats perquè el meu fill segueixi una rutina d'higiene i cura personal.
V5P3	Procuro que el meu fill tingui una dieta sana i equilibrada.
V5P4	Em responsabilitzo amb les tasques encomanades a la casa.
V5P5	No eludeixo les tasques que no m'agraden.
V5P6	Crec que el repartiment de tasques és bo pel funcionament d'una casa.
V6	Estils educatius
V6P1	Deixo temps perquè el meu fill s'expressi.
V6P2	Aplico càstigs raonats.
V6P3	El meu fill se sent segur d'ell mateix.
V6P4	Si el meu fill no respecta les normes, li explico perquè allò no està bé.

V6P5	Demano responsabilitats si no es fan les tasques encomanades.
V6P6	No recorro a la violència per fer obeir al meu fill.
V6P7	Intento ser un model de conducta pel meu fill.
V6P8	El meu fill actua per obediència i por al càstig.
V6P9	Exigeixo responsabilitat i ordre al meu fill.
V7	Gestió de crisi
V7P1	Quan un plat no m'agrada ho expresso amablement o m'ho callo.
V7P2	Intento ser imparcial en les situacions de conflicte.
V7P3	Expresso de manera no agressiva els meus pensaments quan una companya no ha fet alguna de les tasques.
V7P4	No hem posiciono a favor del meu fill sinó crec que té la raó.
V7P5	No recrimino de males maneres la criança dels fills de les meves companyes quan no hi estic d'acord.
V7P6	Accepto de bon grat els suggeriments i les crítiques de les companyes i les educadores.
V7P7	M'agrada parlar de manera calmada amb les companyes per resoldre els conflictes.
V7P8	Parlo amb tacte amb el meu fill per resoldre els conflictes.
V8	Teixit social
V8P1	Tinc un entorn familiar favorable.
V8P2	Mantinc el contacte amb la meva família de manera regular.
V8P3	Tinc bona relació amb les mares i pares de l'escola del meu fill.
V8P4	Tinc un amic amb qui puc confiar i explicar les meves preocupacions o alegries.
V8P5	Formo part d'algunes entitats del barri.
V8P6	Em sento acompanyada en la vida quotidiana.
V8P7	M'agrada conèixer noves amistats.
V9	Oci
V9P1	Participo en les activitats de lleure organitzades a la casa.
V9P2	Comparteixo la presa de decisions d'allò que farem en el temps de lleure amb el meu fill.
V9P3	Dedico el meu temps lliure a passar-lo amb el meu fill.
V9P4	Participo en les activitats de lleure organitzades al barri.
V9P5	M'agrada proposar activitats per fer.
V9P6	M'agradaria tenir més recursos econòmics per poder fer més activitats d'oci amb el meu fill.
V9P7	Participo en els activitats d'oci proposades per les educadores tot i que no m'agradin.

Com podem observar en la taula anterior, les preguntes es troben agrupades per les variables definides. A cadascuna li correspon un codi per tal de facilitar-ne la comprensió quan es traspassi en l'eina. El qüestionari que s'implementarà a les usuàries es trobaran les preguntes barrejades i sense el títol de la variable. Aquesta decisió s'ha pres per poder garantir una observació més objectiva, ja que són preguntes de verificació que s'assemblen i estan desordenades, per així veure que no es pugui manipular la resposta. Tot seguit es presenta una mostra del qüestionari:

DATA	PROFESSIONAL	USUÀRIA
PREGUNTES DEL QÜESTIONARI		
CODI	PREGUNTA	VALOR
V1P1	Estableixo normes per regular la conducta del meu fill.	
V2P1	M'agrada que el meu fill em somrigui i em faci mostres d'afecte.	
V3P1	Comprenc els sentiments i les emocions del meu fill.	
V1P2	El meu fill accepta les normes perquè hi està d'acord, i entén que són pel seu bé.	
V7P3	Expresso de manera no agressiva els meus pensaments quan una companya no ha fet alguna de les tasques.	
V1P6	Les normes m'ajuden a millorar el comportament del meu fill.	
V6P7	Intento ser un model de conducta pel meu fill.	
V8P6	Em sento acompanyada en la vida quotidiana.	
	...	

En la capçalera de la mostra podem observar la data de realització i l'opció d'anotar qui ha emplenat el qüestionari: la professional o la usuària. Seguidament ja es troben les 67 preguntes que s'hauran de respondre.

Una vegada emplenat, l'educadora serà l'encarregada de transferir les respostes en un full d'Excel. El màxim que es pot aconseguir en cada afirmació són 4 punts que correspon al Totalment d'acord. Com podem veure a continuació, l'educadora ha anotat les respostes de la usuària en la graella de l'Excel:

PREGUNTES DEL QÜESTIONARI		
DATA		NOV
QUI RESPON		U
CODI	PREGUNTES	VALOR
V1P1	Estableixo normes per regular la conducta del meu fill.	4
V2P1	M'agrada que el meu fill em somrigui i em faci mostres d'afecte.	3
V3P1	Comprenc els sentiments i les emocions del meu fill.	4
V1P4	El meu fill accepta les normes perquè hi està d'acord, i entén que són pel seu bé.	4

V7P3	Expresso de manera no agressiva els meus pensaments quan una companya no ha fet alguna de les tasques.	1
V1P6	Les normes m'ajuden a millorar el comportament del meu fill.	4
V6P7	Intento ser un model de conducta pel meu fill.	3
V8P6	Em sento acompanyada en la vida quotidiana.	2
	...	

Del total de punts aconseguits de cada variable es divideix pel total de punts que es podrien obtenir com a màxim, i se'n calculà el valor sobre 10 per tal que els valors siguin comparables entre totes les variables.

	Suma 1
Variable 1	36
Variable 2	18
Variable 3	21
Variable 4	12
Variable 5	8
Variable 6	23
Variable 7	16
Variable 8	20
Variable 9	15

Eina d'avaluació de les competències marentals	
	NOV
Capacitat d'establir límits als fills	10
Vincle maternofamiliar	6,43
Empatia	6,56
Adequació de la resposta materna	5
Nivell d'organització	3,33
Estils educatius	6,39
Gestió de crisis	5
Teixit social	7,14
Oci	5,36

Seguidament, es representà en un gràfic radial a través d'un polígon d'enneàgon els resultats obtinguts de cada variable, per així poder comparar les 9 variables de forma quantitativa. A cada variable se li proporciona un eix que comença al centre. Tots els eixos es disposen radialment, amb distàncies iguals entre si, mantenint la mateixa escala entre tots els eixos d'1 al 10. Cada valor de variable es traça al llarg del seu eix individual i totes les variables en un conjunt de dades es connecten per formar el polígon d'enneàgon de nou costats.

L'eina està preparada perquè et surti un gràfic radial:

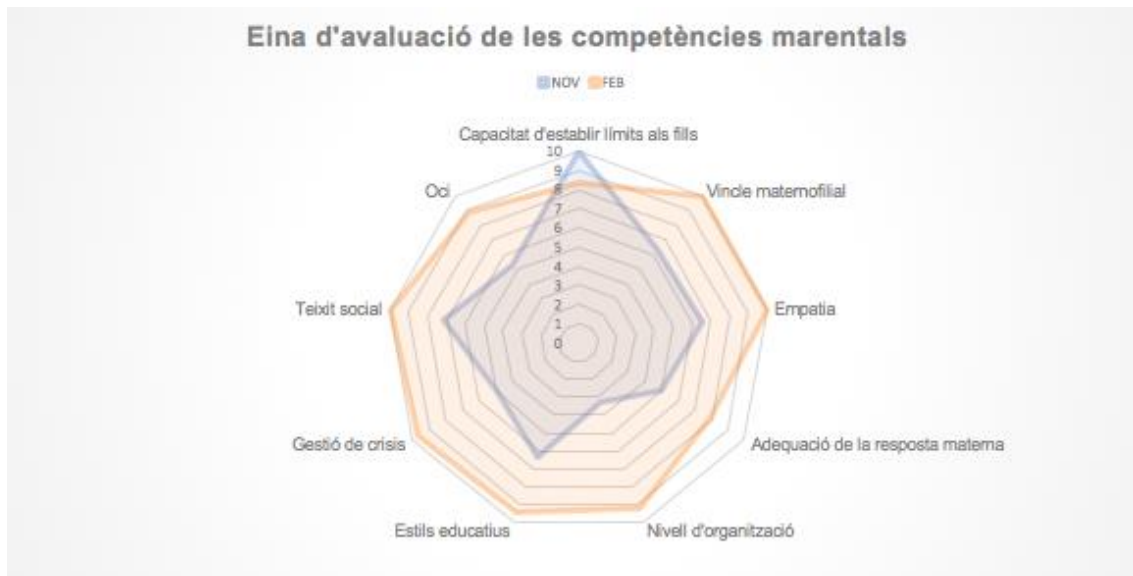

A través de la interpretació del gràfic, l'educadora podrà veure i valorar que aquesta usuària té la capacitat d'establir límits molt adquirida, ja que es troba en les puntes de la radial i correspon al màxim valor. En canvi, podrà observar com el nivell d'organització o l'oci, es troben més a prop del centre, i això significa tenir una mancança en la competència, i decidir en què es vol incidir, ja que no és viable treballar-ho tot de com, sinó que prioritzar en què es molt treballar en aquest precís moment.

Tanmateix, l'eina permet poder-se implementar novament al llarg del temps, i així veure la seva evolució i millores. En aquest sentit, aquesta eina és vivia i es poden adaptar preguntes que jo no incloc com per exemple relacionades amb les tasques domèstiques, el nivell d'autonomia entre d'altres.

PREGUNTES DEL QÜESTIONARI			
DATA		NOV	FEB
	QUI RESPON	U	P

CODI	PREGUNTES	VALOR	VALOR
V1P1	Estableixo normes per regular la conducta del meu fill.	4	4
V2P1	M'agrada que el meu fill em somrigui i em faci mostres d'afecte.	3	4
V3P1	Comprenc els sentiments i les emocions del meu fill.	4	4
V1P4	El meu fill accepta les normes perquè hi està d'acord, i entén que són pel seu bé.	4	4
V7P3	Expresso de manera no agressiva els meus pensaments quan una companya no ha fet alguna de les tasques.	1	4
V1P6	Les normes m'ajuden a millorar el comportament del meu fill.	4	4
V6P7	Intento ser un model de conducta pel meu fill.	3	4
V8P6	Em sento acompanyada en la vida quotidiana.	2	4
	...		

A grans trets podem observar com la dona ha millorat les seves competències i habilitats, i el fet de poder implementar-ho al llarg del temps dóna una visió més global. No obstant això, aquesta eina no està pensada per treballar en una franja d'edat dels menors sinó que està enfocada per ajudar a prendre consciència i a visualitzar les àrees competencials de les mares, és a dir, on la persona se sent més fluixa o bé les mancances que percep la professional. Això significa que no estem portant a terme una eina per treballar les competències sinó ajudant al diagnòstic d'aquestes. No podem

perdre de vista la finalitat d'aquesta eina que ha de servir en primera instància com a suport a altres eines que utilitzen les educadores com per exemple l'entrevista per ajudar al diagnòstic de les competències marentals. Això permet donar un contrast i veure com evolucionen en el temps, no és purament matemàtic. Ha d'ajudar a posar nom a les habilitats i competències.

Ara bé, qualsevol altre recurs o professional que vulgui utilitzar l'eina és lliure de poder adaptar-la, si ho creu convenient, sigui afegint preguntes més pertinents o reformulant-les, i així complementar i millorar l'eina. Com es pot veure al llarg del treball això és una proposta però que permet la possibilitat d'anar adaptant al tipus de recurs i de persona. En aquest cas, ens hem ajustat molt al tipus de recurs i accions que es desenvolupen, ja que ara com ara no tenen sistematitzada la informació. En aquest sentit, podem afirmar que tota creació té vida i està a disposició poder aplicar les modificacions necessàries. Un cop la persona es familiaritza amb l'Excel pot modificar i decidir crear el seu propi Excel de cada variable. En aquest cas no s'ha desenvolupat perquè això representava formular noves preguntes, i ja prou complicat era el qüestionari.

Alguna de les crítiques que podria rebre aquest tipus de gràfic podria ser el fet que trobem moltes variables i pot dificultar la seva interpretació. Tanmateix, hem cregut que el gràfic radial pots ser útil per veure quines variables tenen valors similars o si hi ha valors atípics entre cada variable, i d'aquesta manera es podrà prendre consciència de quines variables són més altes o baixes per poder treballar les capacitats o habilitats marentals. Caldrà que la professional decideixi juntament amb la usuària què prioritzar donada l'amplitud de les variables, llavors l'eina ens serveix per veure quina capacitat o habilitat té més mancança i decidir com elaborar el pla de treball individualitzat amb la mare.

Finalment afegir que m'agradaria posar a disposició aquesta eina evidentment del recurs, però que aquesta pogués ser pública i utilitzada perquè no hi ha accés a eines com aquesta que ajudin al diagnòstic. El que no voldria és que quedés en una eina pel recurs o per aquest estudi, potser seria interessant fer un article o que el mateix recurs ho pengi a la seva pàgina web per aconseguir fer-ne difusió un cop s'hagi validat l'eina. Per tal de poder accedir a la utilització de l'eina de suport de diagnòstic es pot consultar en el següent enllaç:

<https://drive.google.com/file/d/1J2FO2H2hHlhvov7TUgbieDAbiHvu6PsV/view?usp=sharing>

9. CONCLUSIONS

Hem de recordar que la finalitat que perseguia aquest treball era poder crear una eina de suport pel diagnòstic de les competències marentals per a dones en situació de violència masclista amb fills o filles en el centre de la Casa d'Acollida Dona i Fillxs Lligam. En aquest recurs no estaven donant resposta a un dels objectius de projecte de centre, perquè no tenien sistematitzada ni organitzada la informació pel diagnòstic d'aquestes competències. Després d'analitzar l'abundant bibliografia en relació amb la temàtica vam poder constatar que hi ha molts projectes que aborden les capacitats i habilitats marentals.

En aquest treball teníem establerts 3 objectius específics amb un objectiu general a través de diferents passos per poder donar resposta. En relació amb l'OE 1 es pretenia aprofundir en els conceptes teòrics, com es pot veure hem pogut complir i resoldre favorablement els resultats que s'esperaven. En primer lloc, ha estat possible i fàcil poder fer una immersió en la bibliografia, perquè hi ha molt de material i un camp molt elaborat per part dels autors que expliquen aquesta temàtica. En segon lloc, en l'anàlisi de la recerca bibliogràfica es presenten diferents projectes, i com es pot veure en la teoria, en la recerca d'aquests i després d'haver parlat amb les professionals, està molt més treballat i identificat quines són les competències a treballar, però no hi ha suficient recerca en el diagnòstic d'aquestes. Inclús podem fer un bon diagnòstic i les acabem treballant de manera molt generalitzable en comptes de millor saber com fer un bon itinerari individualitzat, o si més no hi ha eines, guies o protocols publicats que siguin fàcilment accessibles.

De ben segur que tots aquests projectes tenen una eina per sistematitzar les competències, però no és fàcil accedir-hi, gràcies haver fet aquesta anàlisi hem pogut trobar com treballar les competències, ja sigui des de la teoria, amb projectes o bé des de les entrevistes, ara bé com arriben a diagnosticar-ho? Com ja avançaven Sallés i Ger l'any 2013 hem pogut contrastar amb projectes i professionals com es dóna aquesta circumstància, falten eines i segueixen mancant malgrat que han passat 7 anys i encara seguim igual.

Pel que fa a l'OE 2 es pretenia conèixer la percepció i les expectatives de les mares en relació amb la necessitat de treballar les competències marentals. Ha estat possible gràcies a la realització de les diferents entrevistes que han permès fer una aproximació a la mostra. Aquesta informació ha sigut clau per a l'elaboració posterior de l'eina.

En referència a l'OE 3 es volia identificar quines possibles limitacions o dificultats es trobaven les professionals del centre davant de l'abordatge de les competències. Cal destacar que les dues professionals entrevistades, possiblement pel fet de treballar en el mateix recurs i seguir una mateixa línia de treball, tenien una visió semblant, tot i que contrastant-la amb la de les usuàries trobàvem discrepàncies. Com s'ha pogut veure hi ha hagut limitacions extraordinàries que ha dificultat l'accés a la mostra. Tot i que la intenció inicial era poder conèixer i comparar si aquesta necessitat es trobava vigent en altres recursos d'atenció a la dona en situació de violència masclista no ha estat possible. Malgrat això, no ha estat una gran limitació per poder fer una primera proposta de diagnòstic de l'eina.

El compliment d'aquests objectius específics han permès assolir satisfactòriament la finalitat i l'objectiu general del treball, i així elaborar una eina de suport pel diagnòstic de les competències marentals. El resultat de tot el treball ha donat un conjunt de 9 variables i diferents categories a treballar que són: capacitat d'establir límits, vincle maternofilial, empatia, adequació de la resposta materna, nivell d'organització, estils educatius, gestió de crisis, teixit social i oci. A partir d'aquí s'ha elaborat una eina de suport que permet diagnosticar quines capacitats i habilitats tenen les mares que serveixi de punt de partida per iniciar un pla individualitzat de la usuària. A més a més, també pot servir com a eina de control per a fer un seguiment i avaluar-ne la millora. No obstant això, cal tenir en compte les limitacions d'aquesta eina, és a dir, no es tracta d'una eina que permeti treballar o millorar les competències sinó que orienta i estableix la base de les activitats que haurà de preparar l'educadora perquè la mare ho faci. Al mateix temps, també cal tenir en compte que aquestes competències no es treballaran totes alhora, en aquest sentit, el gràfic pot indicar quines són les mancances més importants i possibles aspectes on cal incidir més.

En última instància, el resultat obtingut ha permès crear la possibilitat d'anar un pas més enllà, alguns dels reptes de futur que sorgeixen d'aquest treball seria poder implementar l'eina, fer-ne un estudi pilot de validació durant uns mesos per veure si funciona i com es podria millorar. Així doncs, seguint la idea de la Roda de Deming o millora continua es podrien establir quins són els elements que es podrien reajustar a la proposta inicial, per poder veure com funcionaria a la pràctica i quines limitacions i modificacions requeriria. A més a més, permetria incorporar o ajustar altres variables que no s'han tingut en compte en un inici. Per exemple, s'ha proposat inicialment fer les preguntes barrejades i potser després ens adonem a la pràctica que això no es còmode o que cal formular altres preguntes.

10. REFERÈNCIES UTILITZADES

10.1. BIBLIOGRAFIA

- Ajuntament de Barcelona. (2017). Processos clau o operatius de la fase d'estudi. Barcelona: Departament de Planificació i Processos. Àrea de Drets Socials. Recuperat a https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxius-documentos/procesos_tecnicos_eaia-pla_intervencio.pdf
- Balsells, A. (2013). El centre és el nen, el focus és la família: treballant les competències parentals. *Bulletí d'Infància*, 73, 1-10. Recuperat a https://dixit.gencat.cat/web/.content/home/04recursos/02publicacions/02publicacions_de_bsf/04_familia_infancia_adolescencia/butlleti_infancia_articles_2013/inks/profunditat-73.pdf
- Barudy, J. (2005). Familiaridad y competencias: el desafío de ser padres. A: Barudy, J., i Dantagnan, M. *Los buenos tratos a la infancia. Parentalidad, apego y resiliencia*. Barcelona: Gedisa.
- Barudy, J. (2012). Els bons tractes infantils i la parentalitat positiva com a fonaments del desenvolupament de la resiliència infantil. Barcelona: Departament de Benestar Social i Família, DIXIT Centre de Documentació de Serveis Socials. [Conferència]. Recuperat a https://dixit.gencat.cat/ca/detalls/Article/25102012_conf_jorge_barudyhttp://dixit.gencat.cat/ca/detallshttp://dixit.gencat.cat/ca/detalls/Article/25102012_conf_jorge_barudy/Article/25102012_conf_jorge_barudy
- Barudy, J i Maquebreuq, A. (2006). *Hijas e hijos de madres resilientes: Traumas infantiles en situaciones extremas: violencia de género, guerra, genocidio, persecución y exilio*. Barcelona: Gedisa.
- Barudy, J i Dantagnan, M. (2010). *Los desafíos invisibles de ser madre o padre. Manual de evaluación de las competencias y la resiliencia parental*. Barcelona: Gedisa.
- Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907.
- Blanch Gelabert, S. i Badia Muniente, G. (2015). A criar fills se n'aprèn? Una anàlisi de programes que enforteixen les capacitats parentals. *Fundació Jaume Bofill*, 57, 9-165. Recuperat a https://www.fbofill.cat/sites/default/files/071-118087-INFORMES%20BREUS%2057_WEB.pdf
- Bowlby, J. (1997). *El vínculo afectivo*. Barcelona: Paidós.
- Capano, A i Ubach, A. (2013). Estilos parentales: Parentalidad positiva y formación de padres. *Ciencias Psicológicas: Prensa Médica Latinoamericana*, VII (1),

http://www.scielo.edu.uy/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1688-42212013000100008

- Cantera, L. (1999). *Te pego porque te quiero: La violencia en pareja*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona Servei de Publicacions.
- Cartié M., Ballonga, J., i Gimeno, J. (2008). Estudi comparatiu sobre competències parentals en famílies amb dinàmiques violentes versus famílies amb dinàmiques no violentes ateses al SATAF. Generalitat de Catalunya: Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Recuperat a <https://www.recercat.cat/handle/2072/92727>
- Catalunya. Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista. *Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya*, 28 d'abril 2008, núm. 251/VIII, pp. 13-121.
- Comellas, M.J. (2003). *Criterios educativos básicos en la infancia como prevención de trastornos*. Madrid: Narcea.
- Cuervo, M.M., i Martínez, J.F. (2013). Descripción y caracterización del Ciclo de Violencia que surge en la relación de pareja. *Revista Tesis Psicológica*, 8 (1), 80-88. Recuperat a <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4630290>
- Escola d'Organització Industrial. (2012). La Piràmide de Maslow. [Figura]. Recuperat a <https://www.eoi.es/blogs/katherinecarolinaacosta/2012/05/24/la-piramide-de-maslow/>
- Espanya. Constitució Espanyola. *Butlletí Oficial de l'Estat*, 29 de desembre 1978, núm. 311, pp. 21-92.
- Espanya. Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, mesures de protecció integral contra la Violència de Gènere. *Butlletí Oficial de l'Estat*, 29 de desembre 2004, núm. 313, pp. 6-53.
- Fernández Ges, C. (2011). De les necessitats a les formes de resposta. Dins de Aguilar, M., Bonet, R., Caïs, J., Costa, M., Escudero, M., Fernández, C., ...Villa, M. (Ed.), *Els serveis socials a Catalunya: Aportacions per al seu estudi*. (p.29-65). Lleida: Universitat de Lleida; Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.
- García Medina, M.I., Estévez Hernández, I., Letamendía, P. (2007). El CUIDA como instrumento para la valoración de la personalidad en la evaluación de adoptantes, cuidadores, tutores y mediadores. *Intervención Psicosocial*, vol. 16, 3. Recuperat a <http://scielo.isciii.es/pdf/inter/v16n3/v16n3a07.pdf>
- Generalitat de Catalunya. (2017). Prevenció de la violència masclista. Recuperat a https://ateneu.xtec.cat/wikiform/wikiexport/cursos/curriculum/interniv/prevm/modul_1/apartat_1

- Generalitat de Catalunya. (2019). *Dossier estadístic: violències masclistes 2019*. Barcelona: Institut Català de les Dones. Recuperat a http://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/Observatori/03_dossiers_estadistics/Dossier_estadistic_VM_novembre_2019.pdf
- Hernández, J. (2018, novembre 25). El cicle de la violència de gènere. [Entrada blog]. Recuperat a <https://www.peretarres.org/coneixement/bloc/cicle-violencia-genero>
- Institut Obert de Catalunya. (2011). Els agents de socialització. Recuperat a https://ioc.xtec.cat/materials/FP/Materials/1752_EDI/EDI_1752_M07/web/html/WebContent/u3/a2/continguts.html
- Loizaga, F. (2013). Parentalitat positiva. Les bases de la construcció de la persona. A *Educació Social. Revista d'intervenció socioeducativa*. Núm 49, p.71-89. Barcelona: Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés.
- Maccoby, E.E., i Martín, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. En E. M. Hetherington & P.H. Mussen (Eds), *Handbook of child psychology: Socialization, personality and social development* Vol.4, p.1-101. New York: Wiley.
- Martínez González, R.A. (2009). Programa-Guía para el Desarrollo de Competencias Emocionales, Educativas y Parentales. Madrid: Ministerio de Sanidad y Política Social, 2009. Recuperat a <https://familiasenred.es/wp-content/uploads/2018/03/Programa-guia-para-el-desarrollo-de-competencias-emocionales-educativas-y-parentales.pdf>
- Martínez Arias, R., Castellanos, M. A., y Chacón, J. C. (2014). *Métodos de investigación en Psicología*. Madrid: Eos.
- Mille Galán, J. M. (2015). Manual d'elaboració i avaluació de projectes. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Recuperat a http://tjussana.cat/doc/publicacions/UP_25.pdf
- Móllon, L. (2018). *Identificació de necessitats de la població amb fills o filles entre 0 - 18 anys i formació dels professionals de centres de salut en parentalitat positiva: Compendi de recursos per respondre a les necessitats dels infants, adolescents i joves*. Treball final de grau. Sant Cugat del Vallès: Escola Universitària d'Infermeria Gimbernat.
- Montejo, D. (2016). El repte d'entrenar les famílies en competències parentals. Barcelona: Departament de Benestar Social i Família, DIXIT Centre de Documentació de Serveis Socials. [Conferència]. Recuperat a https://dixit.gencat.cat/ca/detalls/Article/04022016_conf_entrenar_competencies_parentals#bloV2

- Muñoz Silva, A. (2005). La familia como contexto de desarrollo Infantil. Dimensiones de análisis relevantes para la intervención educativa y social. *Portularia*, 2, p.147-163.
- Organització de les Nacions Unides. Declaració sobre l'Eliminació de la Violència contra les Dones. *Resolució de l'Assemblea General de les Nacions Unides* 48/104, 20 de desembre 1993.
- Organització de les Nacions Unides. IV Conferència mundial sobre les dones. *Resolució de l'Assemblea General de les Nacions Unides*, Beijing, 4-15 de setembre 1995.
- Palacios, J. (1999). La familia y su papel en el desarrollo afectivo y social. A dins: López, F., Etxebarria, I., Fuentes, M.J., i Ortiz, M.J. (Ed.), *Desarrollo afectivo y social*. (p. 267-284). Madrid: Pirámide.
- Palacios, J., i Rodrigo, M.J. (1998). *La familia como contexto de desarrollo humano*. Madrid: Alianza Editorial.
- Rodrigo, M.J., Martín, J.C., Cabrera, E i Máiquez, M. L. (2009). Las competencias parentales en contextos de riesgo psicosocial. *Intervención psicosocial*, 18, (2), p.113-120.
- Rodrigo, M.J., Máiquez, M.L., Martín Quintana, J.C. (2010). La educación parental como recurso psicoeducativo para promover la parentalidad positiva. Madrid: Federación Española de Municipios y Provincias (FEMP).
- Rodrigo, M.J., Máiquez, M.L., Martín Quintana, J.C. i Rodríguez Ruiz, B. (2015). La parentalidad positiva desde la prevención y la promoción: Manual práctico de parentalidad positiva. *Fundació Dialnet*, p.25-43. Recuperat a <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5089729>
- Sallés, C. i Ger, S. (2013). Les competències parentals en la família contemporània: descripció, promoció, avaluació. *A Educació Social. Revista d'intervenció socioeducativa*. Núm 49, p.25-48. Barcelona: Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés.
- Sanders, M. (2008). Triple P: Positive parenting program as a public Health approach to strengthening parenting. *Journal of family psychology*, vol 22, No. 3, p.506-517.
- Sanz Font, C. (2015). El repte de la parentalitat positiva: Una proposta metodològica de preservació familiar des de l'Ajuntament de Lleida. *Revista de Treball Social*, (204), 98-106. Recuperat a <https://www.revistarts.com/article/el-repte-de-la-parentalitat-positiva-una-proposta-metodologica-de-preservacio-familiar-des>
- Serra, M. (2012). *Educació per a la salut i educació nutricional: Model ecològic de Bronfenbrenner (1987)*. UOC: Barcelona. Recuperat a <http://openaccess.uoc.edu/webapps/o2/bitstream/10609/57245/2/Educació%20>

nutricional_Mòdul1_Educació%20per%20a%20la%20salut%20i%20educació%20nutricional.pdf

Soriano Sala, A. (2020). La família del segle XXI. Fundació Pere Claver. Recuperat a <https://www.spcsalut.org/capsula/familia-segle-21.html>

Tribunal Superior de Justícia de Catalunya. (2018). *Memòria 2018*. Barcelona: Poder Judicial. Recuperat a <http://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Poder-Judicial/Tribunales-Superiores-de-Justicia/TSJ-Cataluna/Actividad-del-TSJ-Cataluna/Memoria-Judicial/Memoria-del-Tribunal-Superior-de-Justicia-de-Catalunya-2018>

Vasilachis de Gialdino, I. (2012). *Estrategias de investigación cualitativa*. Buenos Aires: Editorial Gedisa.

10.2. WEBGRAFIA

ENTITATS D'ATENCIÓ A LA DONA

- Associació Lligam Dona. (2010). Resum història de l'Associació Lligam. [Entrada blog]. Recuperat a <http://lligamdona.blogspot.com/p/historia.html>
- Associació Lligam Dona. (2016). *Memòria 2016 del programa de violència masclista*. Recuperat a http://lligamdona.org/wp-content/uploads/2017/12/Memoria-2016-VG-final_ko.pdf
- Associació Lligam Dona. (2018). *Memòria d'activitats d'Associació Lligam Dona*. Recuperat a <http://lligamdona.org/wp-content/uploads/2019/07/MEMÒRIA-2018-CASA-ACOLLIDA-LLIGAM.pdf>
- Associació Lligam Dona. (2020). *Associació Lligam Dona*. Recuperat a <http://lligamdona.org>
- Ajuntament de Barcelona. (2020). *Servei d'Atenció, Recuperació i Acol·lida (SARA)*. Recuperat a <https://ajuntament.barcelona.cat/bcnantimasclista/ca/serveis-datencio/sara>

PROGRAMES PER LA FORMACIÓ DE COMPETÈNCIES

- Agència de Salut Pública. (2015). *Programa de Desenvolupament d'Habilitats Parentals per a Famílies*. Barcelona: Consorci Sanitari de Barcelona. Recuperat a <https://www.aspb.cat/documents/habilitats-parentals/>
- Ajuntament de Tarragona. (2017). La família ha augmentat: Grup de parentalitat positiva. *Servei d'orientació i acompanyament a les famílies*. Recuperat a <http://tarragones.cat/benestar-social/agenda/la-familia-ha-augmentat-grup-de-parentalitat-positiva>

- Ajuntament de Sant Just Desvern. (2014). *Aprenem Plegats*. Recuperat a <https://informacio.santjust.net/comunicat/504/>
- Escola Bressol Municipal El Torrent. (2016). *Nadons en Família i Espai Familiar*. Recuperat a <https://ebmeltorrent.wordpress.com/espai-familiar/>
- Fundació Gavina. (2018). *Espai formatiu sobre la parentalitat/marentalitat positiva i conscient*. Recuperat a <https://www.fgavina.org/index.php/actualitat/espai-formatiu-sobre-la-parentalitatmarentalitat-positiva-i-conscient>
- Fundació IPSS. (2014). *Programa d'atenció familiar: Grups de parentalitat positiva i Espai psicològic familiar*. Recuperat a <https://www.ipss-online.org/programas/programa-datencio-familiar-grups-de-parentalitat-positiva-i-espai-psicologic-familiar/>
- Generalitat de Catalunya. (2013). *Créixer en família*. Barcelona: Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. Recuperat a https://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/families/formacio_per_a_pares_i_mares/creixer_en_familia/
- Obra Social La Caixa. (2014). *Aprendre Junts, Créixer en Família*. Recuperat a https://obrasociallacaixa.org/documents/10280/195063/caracteriticas_del_programa_ca.pdf/bebe3018-d066-49da-b08f-49af92548411

11. ANNEXOS